

- Modern Çağın Hilal Tutkunları
- Tombak San'atının Son Neferi
- Has Oda'nın Kutlu Misafirleri
- Yapraklar Hat ve Tezhip ile Dile Geldi
- Lale-i Münevveran
- Türk Hat San'atında Hilve-i Şerifler
- Bir Kudüs Günlüğü
- Osmanlıdan Günümüze Sedef San'atı

ÜCRETSİZDİR

SAYI:2 / 2006

EL SANATLARI

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ SANAT ve MESLEK EĞİTİMİ KURSLARI (İSMEK) EL SANATLARI DERGİSİ

- Gözyaşıyla Yıkanmış Yünün Adıdır Keçe
- Büyük Tezhip Ustası, Rikkat KUNT
- Gelenegin San'atkârı
- Hat San'atında Üç Ekol
- Dantel'e Kutsal İlmeç
- Türk Süsleme Motifi Münhani
- İşleyen Eller, Güldüren "Proce"ler
- Lületaşının ışıltısı Sönüyor mu?
- Bir Nefes Picasso

Gelenek ve Gelecek!

- El Sanatlarına Vizörden Bakış
- Topkapı Sarayı'nda Onsekizbin Gün
- Türk Kitap San'atında Gül Motifleri
- Bakırın Kızılığında Geleneksel ışıltılar
- Gelenegi "Deep"lerde Arayan Ressam
- Hat San'atı Önemli Bir Ustasını Kaybetti
- Yüzyıllık Kitapları Şefkatle Giydiren Usta
- Minyatür Gemilerin Kaptan-ı Deryası
- 120 Bin Kursiyeri İle Dev Bir Aile: İSMEK
- Gelenekselin İzinde Bir Amerikalı
- Gelenegin San'atkârı

*Elimizin emeği,
gözümüzün nuru...*

İSMEK

Galata • Pendik • Esenler Üretim, Satış ve Sergi Merkezleri

Galata Satış ve Sergi Merkezi: Galata Köprüsü Altı, Eminönü Tarafı Eminönü / İSTANBUL Tel: (0212) 514 49 86

Esenler Üretim, Satış ve Sergi Merkezi: Fevzi Çakmak Mah. Atışalanı Cad. No:6 K:1 Esenler / İSTANBUL Tel: (0212) 647 81 11

Pendik Üretim, Satış ve Sergi Merkezi: Abdülhatik Renda Cad. No:22 Pendik / İSTANBUL Tel: (0216) 390 82 62

EL SANATLARI

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ PERSONEL VE EĞİTİM
DAİRE BAŞKANLIĞI EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ SANAT VE MESLEK
EĞİTİMİ KURSLARI (İSMEK) EL SANATLARI DERGİSİ

SAHİBİ

Mahmut DOĞAN

İ.B.B. Personel ve Eğitim Daire Başkanı

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Mehmet DOĞAN

İ.B.B. Eğitim Müdürü

GENEL KOORDİNATÖR

Güven ÇALIŞKAN

İSMEK Genel Koordinatörü

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Muhammet ALTINTAŞ

İSMEK Yayın Editörü

YAYIN KURULU

Dilek CAN, Emine UÇAK, H.Salih ZENGİN,

Metin YÜKSEL, Alaaddin APAYDIN

FOTOĞRAFLAR

İsmail KÜÇÜK, Murat ÖZBEY,

Mustafa YILMAZ, Nebi URGANCI

TEKNİK YAPIM

İSMEK YAYIN EDITÖRLÜĞÜ

SANAT YÖNETMENİ

Ömer VEFA

GRAFİK TASARIM

Melih SERGEK

DİZGİ

Kahraman SARI, Doğan SEVEN

TASHİH

Neva OLU, Hatice GÖZLEMECİ, Mine BEKTAŞ

BASKI

Güzel Sanatlar Matbaası

ORGANİZASYON

MERKEZ EĞİTİM YAYINCILIK

İSMEK EL SANATLARI DERGİSİ dört ayda bir yayınlanır.
Yazı göndermek isteyen sanatseverler, 160. sayfadaki "Yazı
Hazırlama ve Gönderme Kuralları"na uymak zorundadır.

ADRES: İskenderpaşa Mahallesi Ahmediye Caddesi

Hacı Salih Efendi Sokak No:6 Fatih - İstanbul

Tel: 0212 531 01 41

e-mail: ismek@ismek.org

www.ismek.org

Sanat, insanı "insan" eder...

Varlıklarına "varlıklı olmak" dışında anlam arayanlar, ruhlarına varlık katma
peşindeler.

Ruhun erdem arayışında sığınabildiği limanların sayısı sınırlı.

İnsan, başrollerini gününbirlik heyecanların, gelip geçici tatların oynadığı filmlerin
sonunda kalıcı yalnızlıklara mahkum oluyor.

Hayatın aman vermeyen fırtınalarında sanat koylarına demir atan yürekler,
sükûn arayışındalar.

Varlıklarının derinliklerinde en büyük sanatkarın izlerini keşfedenler, huzur
nimetiyle tanışıyor.

Çıkamaz sokakların kasvetli karanlıkları, sanatla aydınlanıyor.

İnsan, sanatla "kendini" keşfediyor.

* İnsan, sanatla "insan" oluyor.

İSMEK El Sanatları Dergisi'nin 2. sayısı ile yeniden birlikte olmanın mutluluğunu
yaşıyoruz. Dergimize göstermiş olduğunuz sıcak ilgiye gönül dolusu teşekkürler.
Henüz ilk sayısındaki bir dergi için bu kadar büyük bir hüsn-ü kabul bizlerin
bütün yorgunluğunu unutturdu.

İnanıyoruz ki bu sayımızda çıtayı daha da yükselttik. Çok büyük keyif olarak
hazırladığımız yeni sayımıza katkıda bulunan bütün dostlarımıza şükranlarımızı
sunuyoruz.

Burada tek tek ele alamayacağımız zenginlikteki konuların yeraldığı dergimizde
genel olarak "gelenek ve gelecek" sorusunun cevaplarını bulmaya çalıştık.
Hep birlikte "bizden" olanın, "güzel" ve "farklı" olabileceğini, bu toprakların
insanlarının gönül dünyalarında yeni kapılar açabileceğini gösterebildiğimize
inanıyoruz.

Dergi hazırlıklarımız sırasında önce Hattat Prof. Dr. Ali ALPARSLAN hocamızı,
ardından da Kalem işi'nin büyük üstadı Nakkaş Hamit ÜÇER beyefendiyi Hakk'ın
rahmetine uğurladık. Hepimizin başı sağ olsun.

Hayatı sanat tadında yaşayabilmek ümidiyle...

En büyük sanatkara vuslat dileklerimizle...

Muhammet ALTINTAŞ

BU SAYIDA

6

Modern
Çağın
Hilal
Tutkunları

Ömer Faruk CAN

10

Tombak
Sanatının
Son
Neferi

Neva OLUT

64

Gözyaşıyla
Yıkanmış
Yünün Adıdır
Keçe

Mustafa YILMAZ

68

Rikkat Kunt
Büyük Tezhip
Ustası

Doç. Dr. Faruk TAŞKALE

14

Has
Oda'nın
Kutlu
Misafirleri

Hilmi AYDIN

22

Yapraklar
Hat ve
Tezhip ile
Dile
Geldi

Ayça GENÇ

28

Lale-i
Münevveran
İlahi Gücün
Simgesi
Lale

Dr. Kaya ÜÇER

78

Kapak Dosyası

“Gelenek ve
Gelecek”

Dr. Süleyman BERK

96

Gelenegin
San'atkârı

Prof. Dr. Saadettin ÖKTEN

36

Türk Hat
San'atında
Hilye-i
Şerifler

Yrd. Doç. Dr.
Hüseyin GÜNDÜZ

46

Bir
Kudüs
Günlüğü

Prof. Dr.
Bekir KARLIĞA

62

120 Bin
Kursiyeri İle
Dev Bir Aile:
İSMEK

Enis TÜRK

102

Hat
San'atında
Üç Ekol

Ömer Faruk DERE

108

Dantel'e
Kutsal
İlmek

İlbike SEZER

112

Türk Süsleme
San'atı
Motiflerinden
Münhani

Dr. Hatice AKSU

132

El
Sanatlarına
Vizörden
Bakış

Zeynep YILMAZEL

134

Gönül İşi
Kalem İşi

Abdullah OĞUZHANOĞLU

136

Minyatür
Gemilerin
Kaptan-ı
Deryası

Melis GÜZEL

118

İşleyen Eller
Güldüren
“Proce”ler

H. Salih ZENGİN

122

Gelenekselin
İzinde
Bir
Amerikalı

Rukai KAYRA

138

Topkapı
Sarayı'nda
Onsekizbin
Gün

Dr. Münevver UÇER

142

Türk
Kitap
San'atında
Gül
Motifleri

Doç Dr.
Faruk TAŞKALE

148

Bakırın
Kızıllığında
Geleneksel
İşıltılar

Oğuzhan AYDIN

124

Lületaşı'nın
İşıltısı
Sönüyor mu?

Yusufl İLGİN

126

Bir
Nefes
Picasso

Hülya KÜPÇÜOĞLU

150

Yüzyıllık
Kitapları
Şefkatle
Giydiren
Usta

Dilek CAN

153

Geleneği
“Deep”lerde
Arayan
Ressam

Rana KAYACIK

156

Türk Hat
San'atı
“Usta”sını
Kaybetti

Dr. Süleyman BERK

128

Nuray Mert:
Zevksizlik ve
Özensizlik
Zanaatleri
Öldürüyor

Röp: Emine UÇAK

Başkan'dan...

Sanat; sanatçı ruhun dünyaya bastığı parmak izidir. Her sanatçının üretimi tektir, eşi ve benzeri yoktur. Kendini, içinde yaşadığı evreni anlamlandırmaya çalışan sanatçının bıraktığı izlerde, toplumsal çizgilerden çeşitli ruh hallerine kadar derin bir bakış mevcuttur. Sanat, insanoğlunun izleri olduğuna göre, tarihi de insanlık tarihi ile aynı çizgi üzerindedir.

Zengin ve köklü kültürümüzü incelediğimizde el sanatlarımızın zaman içerisinde değişip, geliştiğini görmekteyiz. Sanatın salt sanat olsun diye yapılmadığı dönemlerde, özellikle Anadolu'da, neredeyse her evde birden fazla sanatçının bulunduğu söyleyebiliriz. İğne oyları, nakışlar, kanaviçeler işleyen ve dokunduğu her şeye ayrı bir süs, güzellik katan kadınlarımız, çanak-çömlek yapımı, bakır işlemciliği, oymacılık, kakmacılık gibi işlerle geçimlerini sağlayan ve şaheserler yaratan erkeklerimiz, hat, ebru, tezhip, minyatür, çini ile geleneksel sanatların en güzellerini sunan tüm insanlarımız...

Günümüzde gelişen teknoloji, değişen yaşam biçimi ve yükselen farklı değerler, gelenekselin o naif dokusunu, naftalin kokulu sandıklara ve tozlu raflara hapsedmiştir. Ancak son dönemlerde değişik arayışlar içerisine giren insanoğlu, geleneği yeniden keşfetmeye başlamıştır. Özgürlüğüne kavuşan gelenek, belki de yeni bir gelecek yaratacaktır...

İSMEK, İstanbul'un dört bir yanındaki 170 kurs merkezinde verdiği sanat ve meslek eğitimleri ile bu yolda önemli bir vazife ifa etmektedir. Mesleki-teknik eğitimlerden Türk İslam sanatları ve el sanatlarına kadar pek çok sanat ve meslek dalında, 97 branşta eğitim veren İSMEK, sadece bu yıl 120 bin kursiyere eğitim imkanı sunmaktadır. İSMEK alanında uzman usta öğreticileri ile yarınları kuracak sanatkarları yetiştirmektedir.

İSMEK, El Sanatları Dergisi'nin ikinci sayısını sanatseverlerin beğenisine sunmaktadır. İlk sayısı büyük ilgi uyandıran derginin bu sayısında da kıymetli sanatkarların kaleminden sanata dair ana başlıklar, birbirinden değerli sanatkarlarla yapılan mülakatlar ve dikkat çekici makaleler yer almaktadır.

Muhteva ve teknik hazırlığı İSMEK bünyesinde, büyük bir emek, heyecan ve titizlikle hazırlanan İSMEK El Sanatları Dergisi'nin sanat dünyasına ışık olmasını diliyorum. Ayrıca emeği geçen herkese de ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum...

Dünyada hoş bir seda bırakacak, sanat gibi bir yaşam dileklerimle...

Kadir TOPBAŞ
İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı

*Elimizin emeği,
gözümüzün nuru...*

İSMEK

Galata • Pendik • Esenler Üretim, Satış ve Sergi Merkezleri

Galata Satış ve Sergi Merkezi: Galata Köprüsü Altı, Eminönü Tarafı Eminönü / İSTANBUL Tel: (0212) 514 49 86

Esenler Üretim, Satış ve Sergi Merkezi: Fevzi Çakmak Mah. Atışalanı Cad. No:6 K:1 Esenler / İSTANBUL Tel: (0212) 647 81 11

Pendik Üretim, Satış ve Sergi Merkezi: Abdülhatik Renda Cad. No:22 Pendik / İSTANBUL Tel: (0216) 390 82 62

Modern Çağın Hilal Tutkunları

Ömer Faruk CAN

Osmanlı döneminde zamanın en yetenekli ustalarını bünyesinde toplayan Ehl-i Hiref örgütünden etkilenecek kurulan ve Türk el sanatına yeni ufuklar açmak için faaliyet gösteren “Hiref”, Dünya El Sanatları Konseyi (WCC)’ne üye olan tek Türk kurumu... Amaçları; değerlerimizi, özünü kaybettirmeden hem görsel hem fonksiyonel olarak dünya ile paylaşır hale getirmek...

15. yy. sonlarında 2. Beyazıt döneminde padişahın emriyle kurulan Ehl-i Hiref örgütü, Osmanlı sanat üsluplarının belirlenmesinde, sanat akımlarının yönlendirilmesinde etkili bir sivil toplum hareketi vazifesi görüyordu. Osmanlı'nın son dönemlerine kadar devam eden örgüt, dönemin en iyi katipleri, kumaşçıları, çinicileri, cam ustaları, marangozları, nakkaşları, kuyumcuları, kakmacıları yani zamanın en yetenekli ustalarını bünyesine kabul ediyordu. Bu geçmişi iyi bilen ve sanatın ehilleri manasına gelen “Ehl-i Hiref” adından çok etkilenen Ebru Çerezci ve Güvenç Kılıç kardeşler de bunun günümüzdeki bir yansımasını vücuda getirmek istemişler ve 2 yıl önce “Hiref”i kurmuşlar...

Ebru Çerezci, ODTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü mezunu genç bir tasarımcı... Sanat Yönetimi üzerine yüksek lisansını tamamlayan Çerezci, özellikle Anadolu El Sanatları ve Osmanlı El Sanatları üzerinde yoğun çalışmalar yapmış. Sanatçı, aynı zamanda Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nde "Tasarım Yönetimi" dersleri veriyor.

“Kendi değerlerimizi dünya ile ortak noktalarda birleştirerek nasıl paylaşıyoruz?” düşüncesinden hareket ederek, Hiref’in pazarlama ve finans direktörlüğünü yöneten Güvenç Kılıç ise, uluslararası pazarlama alanında uzmanlaşmış, kültür turizmi ve tanıtımı ile ilgili geniş tecrübe sahibi bir isim...

“Tasarımlarımızla Dünyaya Açılacağız”

Türk kültürünü tasarım değeri olan ürünler ile yurt dışına açmayı hedefleyen Hiref, altyapısının sağlam olması için yurtiçi ve dışında yapılan dört yıllık bir araştırmanın sonucunda kurulmuş. “Anadolu’da toprağı kazsanız efsane çıkıyor.” diyen Kılıç, her yörenin farklı bir dokusu olduğunu, önemli olanın ortak noktaları yakalayıp, malzemenin özünü bozmadan varlığını çağa uydurmak olduğunu ifade ediyor. Ve tasarımla dünyaya açılmak istediklerinin altını defalarca çiziyor...

Hiref'in ilk koleksiyonları Ebru Çerezci imzası taşıyor. Koleksiyonlarında "Çağdaşın yanında tarih, tarihin yanında çağdaş" temasını esas aldığını ifade eden Çerezci, işin felsefesini oturtmak ve daha sonraki tasarımcılara, sanatçılara yol göstermek için sadece kendi çalışmış önceleri. İlk koleksiyonlarında çini, cam ve bakırı kullanmış. Bakırda kalkanlar, kapaklı sahanlar, kaseler, camda Alem serisi, şişeler, vazo, tabak, mumluk gibi objeler... Çini'de de tasarımını kendi yaptığı objeler için, üretici olarak Kütahya'dan genç bir usta ile çalışmışlar ancak daha sonraları kalite standardındaki ufak sapmalardan dolayı çiniyi durdurmuşlar. Zamanla şişe kapaklarında, bardak altlıklarında ahşabı kullanmaya başlamışlar ve 2. koleksiyonda gümüş kaplamaya ağırlık vermişler. Şu anda 3. koleksiyonun üzerinde çalışıyorlar. Porselene ağırlık veriyor ve Porland Porselen Fabrikası ile işbirliği halinde üretim yapıyorlar. Ancak elbetteki bütün tasarımlar Hiref'e ait ve üretimler itina ile seçilen ustalar tarafından el ile yapılıyor...

Üç Prensi Üzerine Kurulu Düzen...

Asla vazgeçmeyecekleri üç ana prensibi var Hiref'in... Türkiye'de, Türk tasarımcılar tarafından ve bizim motiflerimizin olduğu eserler ortaya koymak... Yabancı tasarımcılara karşı değil ancak yerli tasarımcılara öncelik veriyorlar.

Şu anda genel olarak ev aksesuarı olarak üretim yaptıklarını ifade eden Kılıç, resmi ve özel kurumların yabancı misafirleri için ya da yurtdışına giderken götürmek için ısmarlama objeler istediklerini söylüyor.

Çeşitli organizasyonlar için, belirli sayılarda özel tasarımlara da imza atıyorlar. İnsanların ithal ürünlere doyduklarını, kendinden bir şeyler aradıklarını ve Hiref'in bu arayışta olanlara hizmet verdiğini ifade ediyorlar. Kendileri gibi olan şirketlerin çoğalmasının bir gereklilik olduğunun da altını çiziyorlar. Hiref'in, yurtdışında sadece Beymen ile anlaşması bulunuyor. Bir de kendi showroomlarından satış yapıyorlar. Onun dışında Hiref ürünlerinin satış alanı yok.

Hilâl ve Laleler Göz Alıyor

Tasarımlarında hilâle büyük ağırlık veren Hiref'in logosunda da "i" harfinin üzerinde bir hilal bulunuyor. Anadolu kültürünün ana simgelerinden biri olan hilâli çok sevdiklerini ifade eden Kılıç, "Bu formun daha önce fazla kullanılmadığını gördük ve çok güzel bir geri dönüşüm aldık, insanlar tarafından beğenildi. Hatta hilâli Hiref'le özdeşleştirdik." şeklinde konuşuyor. Hem Türkiye'nin tanıtımında kullanılan hem de İstanbul'un bir işareti haline gelen lale figürünü de çalışmalarında çarpıcı biçimde kullanan Hiref'çiler, bardaklarda ve çinilerde laleye sıkça yer veriyorlar. Çini lale vazoların özellikle Amerika'da ilgi odağı olduğunu belirten Kılıç, "Bu sayede birçok eve bizim kültürümüzden bir parça girmiş oldu, çini girmiş oldu, özellikle de Made in Turkey damgalı bir eser girmiş oldu." diyerek bunun haklı gururunu yaşadıklarını ifade ediyor.

Hiref'in yurtdışına, internet, kataloglar ve fuarlar vasıtasıyla açıldığını da ekliyor.

Dünya El Sanatları Konseyi Üyesi Tek Türk Grup

Avrupa, Asya, Afrika, Kuzey Amerika ve Latin Amerika gibi 5 grupta yapılan ve dünyanın en büyük el sanatları organizasyonu olan Dünya El Sanatları Konseyi (WCC), 1964 yılında kurulmuş bir sivil toplum örgütü... Örgütün genel amacı; kültürel ve ekonomik hayatımızın önemli bir bölümü olan "el sanatları"nı desteklemek, ülkeler arası iş birliği sağlamak, yardımcı ve yol gösterici olmak şeklinde tanımlanıyor. Konsey, tasarım odaklı el sanatlarına ve uygulamalı sanatlara destek vermek, bu alanda geniş bir iletişim ağı kurmak, bilgi ve düşünceleri toplamak ve diğerlerine ulaştırmak gibi ana hedeflere sahip.

"Unesco başta olmak üzere Birleşmiş Milletler ve birçok örgütle de dirsek temasında olan bir oluşumda, el sanatları konusunda en önde gelen milletlerden olan Türkiye'nin günümüze kadar üye olmaması inanılmaz bir durum ve büyük bir kayıp!" şeklinde düşünen Hirefçiler, 2003 yılında Kopenhag'da yapılan WCC - Europe Genel Asamblesi'nde üyelik için başvurmuş. Böyle bir konseyin Türkiyesiz olmaması gereğini detaylı sunumları ile dile getiren yetkililer, uzun alkışlar almış ve yapılan oylamada oy birliği ile ilk defa bir Türk grup, üyeliğe kabul edilmiş...

2008'de İstanbul'a Büyük Davet...

WCC'nin her yıl başka bir şehirde genel asamblesi olduğunu ifade eden Kılıç, düşüncelerinin daha proje aşamasında olduğunu ancak önümüzdeki senelerde konseyin İstanbul'da toplanması için girişimleri olacağını ifade ediyor. Önümüzdeki 4 yılın rezerve olduğunu ancak 2008 için bir boşluk bulunduğunu ve konsey üyelerinin bu fikri duyduklarında çok heyecanlandıklarını da sözlerine ekliyor. Her sene resmi temsilcilerle gelen ustalar, tasarımcılar, sanatçılar gittikleri şehirde seminerler, atölyeler, konuşmalar düzenliyorlar ve şehrin sosyal dokusuna büyük katkılarda bulunuyorlar. İstanbul'un bir kültür başkenti olduğunu düşünen Hirefçiler için de bu hem kendileri hem el sanatları hem de ülke tanıtımı açısından çok önemli...

WCC'nin çok güzel fonları olduğundan bahseden Kılıç, "Dünyada çeşitli pilot bölgeler belirleniyor ve orada el sanatları ile ilgili çalışmalar yapılıyor. Yerli ve yabancı sanatkarlar ile konusunda otorite isimler bir araya geliyor, proje tamamlandığında çeşitli sergiler açılıyor ve bu sayede o bölgenin ekonomisine büyük katkılar sağlanıyor." şeklinde konuşuyor. Bu proje için akıllarında olan yerler ise; çini ile Kütahya, ahşap işçiliği ile Kastamonu, buldan bezi yani dokuma ile Denizli, bakır ile Antep, cam ile Beykoz...

Hedefler Pek Çok...

Hiref olarak daha pek çok projeleri olan grup, Dünya El Sanatları Konseyi'nin genel asamblesini İstanbul'da yapmak, pilot bölge olarak seçilebilecek yörelerimizin gelişimine katkıda bulunmak, malzemelerindeki çeşitliliği ve tasarımcılarının sayısını artırmak, yurtdışında

Hiref mağazaları açmak gibi hedeflerinin yanı sıra "İstanbul'a ne gibi bir faydamız olabilir?" diyerek turizme yönelik olarak da farklı projeler üretiyor. Örneğin; ışıklandırma sistemleri... Tarihi yarımada'nın -yurtdışında olduğu gibi- günün belli saatlerinde güzel bir müzik eşliğinde ışık oyunları ile süslenmesi gibi bir tasarımı var. Işıklı çeşmeler, camiler, minareler... Ayrıca "Topkapı Sarayı'nda yeniçeriler karşılamalı misafirleri, Dolmabahçe Sarayı'ndaki sünnet meydanında canlandırılmalı tarih... Bu tarz simgesel aktiviteler yapılmalı, ama özünü bozmadan... Değerlerimizi insanlarla paylaşmak zorundayız, paylaşmazsak haksızlık edeceğimizi düşünüyoruz." diyorlar.

*Elimizin emeği,
gözümüzün nuru...*

İSMEK

Galata • Pendik • Esenler Üretim, Satış ve Sergi Merkezleri

Galata Satış ve Sergi Merkezi: Galata Köprüsü Altı, Eminönü Tarafı Eminönü / İSTANBUL Tel: (0212) 514 49 86

Esenler Üretim, Satış ve Sergi Merkezi: Fevzi Çakmak Mah. Atışalanı Cad. No:6 K:1 Esenler / İSTANBUL Tel: (0212) 647 81 11

Pendik Üretim, Satış ve Sergi Merkezi: Abdülhatik Renda Cad. No:22 Pendik / İSTANBUL Tel: (0216) 390 82 62

Tombak Sanatının Son Neferi

Neva OLUT

600 medeniyete beşiklik etmiş, köklü kültürü ile el işçiliğinin binbir çeşidini barındırarak dünyaya örnek olmuş Anadolu'nun, değerli hazineleri, sayıları gittikçe azalan gerçek sanatkarlar tarafından yaşatılmaya ve yeniden yapılandırılmaya çalışılıyor. Cam, seramik, ahşap, kemik, metal, mermer ile deriye hayat veren ve en önemlisi tombak işçiliğinin günümüzdeki tek temsilcisi olan Sami Coşkun da bunlardan biri...

Sami Coşkun, günümüzde sayıları gittikçe azalan, geleneksel sanatlarımızı yaşatmak için uğraş veren önemli sanatçılarımızdan... Özellikle tombak işçiliği konusunda şu anda yaşayan tek isim olması, Coşkun'un önemini bir kat daha artırıyor.

"Altın tıpkı cam gibi mikrop barındırmayan, güzel işlenir bir madendir ancak az bulunur olduğundan değerlidir de. İnsanlar sadece altın kullanarak üretemediklerinden objelere altın görünümü vermek istemişler ve altını parçalayıp, sıvayarak eşyayı altınlaştırmışlar yani tombaklamışlardır. İnkâ ve Roma döneminde bunun örneklerine çok sık rastlamaktayız. Osmanlı döneminde de tombak işçiliği geliştirilerek kullanılmıştır. Özellikle 18. yy.'da ekonomik nedenlerden dolayı altın gümüş eserlerin yapımının azalması, altın görünümlü eşyaların çoğalmasına sebep olmuştur. Türkler tombaktan hamam tası, nargile, tepsi, leğen, ibrik, kahve güğümü, gülâbdan gibi eşyalar yapmışlardır." diyen sanatçı, Osmanlı'da tombak eserlerde sahtekarlığı önlemek amacıyla vurulan "tombak" damgasını, kendi eserlerine de uyguladığına dikkat çekiyor.

Maharetli Eller Her Güzelliğe Değiyor Bir Köşesinden...

Sami Coşkun'un el sanatları ile tanışma serüveni çok küçük yaşlarda başlıyor. "Bir sanat öğrensin." gayesiyle evin yakınlarında bulunan cam atölyesinde Nusret Sevimli ustaya teslim edilen Coşkun, burada başlayan sanat aşkının, camdan tahtaya metalden mücevher işçiliğine kadar gittiğini anlatıyor. Bir dönem iki kişiyle başladığı cam atölyesini iki yüz kişilik bir fabrikaya dönüştürdüğünü söyleyen sanatçı, "O zamanlar Osmanlı Beykoz cam işçiliğinde gülâbdanlar,

top sürahi ve ibrikler yapardım. Cam üflerken ağaç tornada çeşitli malzemeler de üretim ve tahta ile tanıştım. Akabinde tahta sandıklar, mücevher kutuları, aynalar, çerçeveler, edirnekâri işler yapmaya başladım." diyor. Coşkun, 1991 yılındaki ekonomik kriz ile kapısına kilit vurmak zorunda kalınan fabrikayı şimdi atölyesinde yaşattığını ifade ediyor. bir madde olduğunu söyleyen sanatçı, cam işleyenin ağaç ve metal gibi maddeleri de çok iyi işleyeceğinin altını çiziyor. Evinin her köşesinde camdan tombak işlemeciliğine birbirinden güzel sanatların örneklerini gördüğümüz usta, kemik malzemeden çeşitli objeler, Anadolu takıları, minyatür, tespih ve cilt yapımına da çok önem veriyor. Sanatçının evinde dikkatimizi çeken bir nokta da eserlerinde yinelenen hilal motifi. Bunun Türklerle ilgili bir motif olduğunu söyleyen Coşkun, 50 yıldır bunu zevkle pek çok çalışmasında kullandığını ve çok sevdiğini belirtiyor.

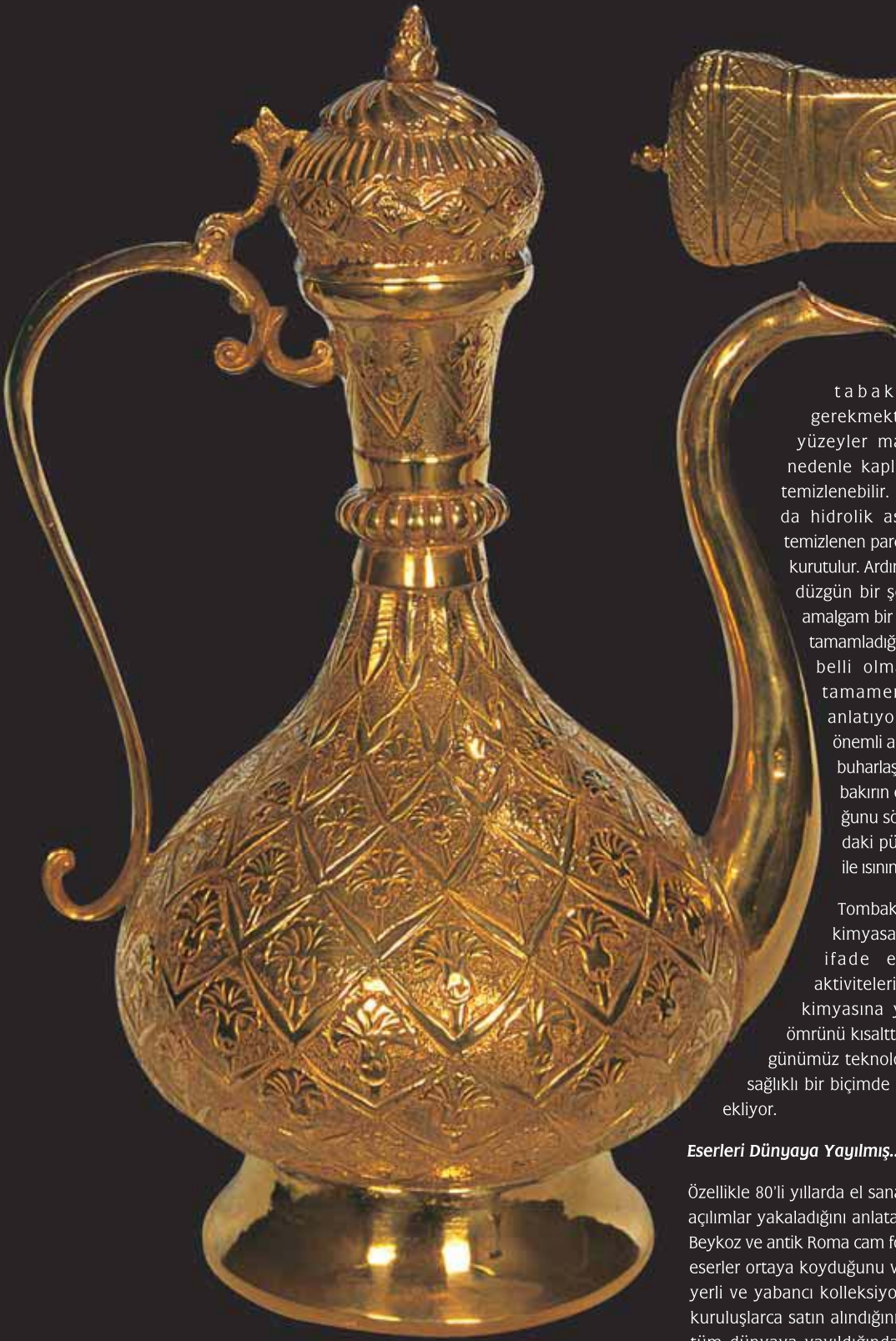
Tombak İşçiliği Yapan Başka Kimse Yok...

Malezya dilinde tombaga, bazı kaynaklarda helâli denilen tombak sanatının son temsilcisi Sami Coşkun'a bu sanatla nasıl tanıştığını soruyoruz. Dede yadigarı eserlerden örnek aldığını ve deneme yanılma yoluyla kendine has üsluplar geliştirdiğini söyleyen sanatçı, camdan sonra zamanla tombak yapmaya başladığını ancak ne yazık ki 19.yy.'da yok olmaya başlayan bu sanatın artık hiç yaşatılmadığını, şu anda da kendisinden başka yapan kimsenin kalmadığını üzümlerle anlatıyor. Avrupa'da eşyalara uygulanan tombaklamanın sürme tekniği ile değil de elektroliz yani anot ve katotla mikron olarak yüklenerek yapıldığını vurgulayan Coşkun, değil Türkiye'de, dünyada bile bu işlemlerin kendi yaptığı biçimde gerçekleştirilmediğini söylüyor.

"Sanki içimde eksik kalan bir şeyler var
Yetişemiyorum zamanın hızına
Aklımda üreteceğim bir sürü eser var
Eriyen madenle şekillenen camda
Metalle sevişiyor ellerim çekice inat
Bakırdan çıkıyor ortaya kakmalı surat
Leğen, ibrik, pilavlık, gülubdan, şamdan
Amalgamla doluyor altından mangal
Ağacın renkleri beyaz kırmızı ve kara
Ahşabın tabı başka olur her çakışta
Edirnekari, sandık, ayna ve varak
Yaşatır kültürü hem usta hem çırak..."

S. C.

Tombaklamanın nasıl yapıldığına gelince, onu da; "Altın potada eritilip civa ile karıştırılır ancak ilk dökmeden önce altının yumuşaması için nitrik asit atılır. Karışımın ardından sıvı hale gelen materyal soğutulup güderi içine dökülüp, asılır. Civa süzülürken delip geçeceği için altına porselen ya da cam bir kap konur. Kalan sıvı, tombak amalgamını oluşturur. Yani bu altının parçalanmış halidir. Bu amalgam; bakır, gümüş, demir, çelik gibi her türlü yüzeye sürülebilir. Ancak bu tıpkı bir ameliyat gibi işlemler içerdiğinden hijyen şartlarına uymak çok önemlidir. Yüzeyin temiz olması, üzerinde yağ, kir, oksit

tabakası olmaması gerekmektedir. Örneğin yağlı yüzeyler malzemeyi kusar. Bu nedenle kaplanacak parça asitle temizlenebilir. Genellikle sülfürik ya da hidrolik asit kullanılır. Asitle temizlenen parça bol su ile yıkanarak kurutulur. Ardından amalgam yüzeye düzgün bir şekilde sürülür. Zaten amalgam bir iksir gibi kendi kendini tamamladığından dolayı fırça izleri belli olmaz, madde, yüzeyi tamamen sarar." şeklinde anlatıyor. Bu işlemlerin en önemli anının ise ateşle civanın buharlaştırdıktan sonra altınla bakırın öpüştüğü aşama olduğunu söyleyen sanatçı, "Buradaki püf noktası, göz ustalığı ile ısının ayarlanmasıdır." diyor.

Tombak yapılırken çok sayıda kimyasal işlem uygulandığını ifade eden sanatçı, bu aktivitelerin geçmişte madenin kimyasına yön veren ustaların ömrünü kısalttığına inandığını ancak günümüz teknolojisi ile bunların daha sağlıklı bir biçimde gerçekleştirildiğini de ekliyor.

Eserleri Dünyaya Yayılmış...

Özellikle 80'li yıllarda el sanatları alanında önemli açılımlar yakaladığını anlatan Coşkun, bu yıllarda Beykoz ve antik Roma cam formları gibi çok değerli eserler ortaya koyduğunu ve ürettiği her ürünün yerli ve yabancı koleksiyonerler, özel ve resmi kuruluşlarca satın alındığını söylüyor. Eserlerinin tüm dünyaya yayıldığından övgüyle söz eden sanatçı, eserlerinin İngiltere, Belçika, Fransa gibi ülkelerde eski Roma cam şişeleri kategorisinde müzayadelere katıldığını anlatıyor.

Usta Sami Coşkun'un öğrencileri arasında Türkiye'nin yanı sıra dünyanın dört bir yanından da türlü türlü mesleklerden insanlar bulunuyor. "Nesiller arasındaki kopuk zincirin halkalarını birbirine ekleyerek bu konuda yeni sanatçılar yetiştirmek ve toplumları bilinçlendirmek bizim görevi olmalı, bitmek tükenmek bilmeyen bir çabayla el sanatlarına sahip çıkılmalıdır."

diyor Coşkun. Ayrıca sanatçı, Anadolu uygarlığının tabii mirasçılarının bu değerli hazineyi koruyarak, bilinçli ellerde, doğru malzeme ve kaliteli işçiliği de içine katarak yeniden bina etmesi gerektiğini ve bu anlamda da kendisini görevli hissettiğini de ifade ediyor.

Sanata Destek, Geleceğe Bir Yatırım...

Zamanla el sanatlarına olan ilginin azaldığını belirten sanatçı, çocuklara el sanatlarımızı ve kültürümüzü tanıtmak amacıyla çeşitli sergiler düzenlediğini, ayrıca 2000 yılında Çırağan Sarayı'nda tertip ettiği "21. Yüzyılın Antikaları Tombak ve Cam Sergisi"ni 14 bin ziyaretçinin gezdiğini gururla söylüyor.

2000'li yıllarda el sanatlarına olan bu ilgi karşısında çok büyük bir sevinç duyduğunu belli eden usta, bu tarz etkinliklerle insanların yaşamın güzelliklerini yeniden keşfettiğini, tek isteğinin bu ilginin artarak devam etmesi olduğunu söylüyor.

"60 yaşındayım, arkadan gelenlere ne bırakacağım?" diye konuşan Coşkun, Türk milletinin bir ferdi olarak uzun yıllar Türk el sanatlarına hizmet ettiğini, kas ve mafsallarındaki rahatsızlığa rağmen ustalık bilinciyle çalışmalarına devam ettiğini ifade ediyor. Eserlerini satmayan sanatçı, çalışmalarını ünlü bir ilaç fabrikasının müzesinde sanatseverlerle buluşturuyor. Coşkun'un Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türk basınından bir de talebi var: "Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk El Sanatları" olarak adlandırdığı ve çeşit çeşit malzemeler kullanarak hayat verdiği 300 eserlik dev sergisi için kendisine destek olmaları... Sanatçı, bu serginin kültürümüzün tanıtılmasını sağlamanın yanı sıra yeni nesilleri özendirecek bir nitelik taşıdığını ve bunun geleceğe çok önemli bir yatırım olduğunun altını önemle çiziyor.

Has Oda'nın

Kutlu Misafirleri

Hilmi AYDIN*

Günümüzde Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet Bölümü'nde teşhir edilen ve kayıtlarımızda mevcut, birçok peygambere izafe edilen Hz. Musa'nın asası, Hz. İbrahim'in tenceresi, Hz. Davut'un kılıcı ve üzerinde İbranice yazı bulunan ahşaptan yapılmış Mescid-i Aksa'nın kabartması gibi eserler, Osmanlı'nın Mukaddes Emanetler'e verdikleri değer bir göstergesidir.

Yüzyıllardır Mukaddes Emanetler olarak büyük bir hürmet ve itina ile Topkapı Sarayı'nda korunan emanetleri üç bölüme ayırmamız mümkündür.

- Hz. Muhammed'e ait olması nedeniyle dini ve tarihi değeri olan eserler.

- Diğer peygamberlere ve Hz. Muhammed'in yakınlarına ait olan eserler.

- Kabe ile alakalı olanlar ve bunların naklinde kullanılan eşyalar; Kabe'nin altın olukları, Hacer-ül Esved'in altın mahfazası, tövbe kapısı kanadı, Kabe kilit ve anahtarları, Kabe örtüleri, Kabe'de kullanılmış askı ve kandiller, Kabe'nin tamiratından getirilmiş çini, taş, tahta parçaları, buhurdanlar, gülabdanlar, kılıç kılıfları, Kur'an-ı Kerimler ve mahfazaları, fıkıh, tefsir kitapları, seccadeler, zemzem sürahileri, levhalar vb.

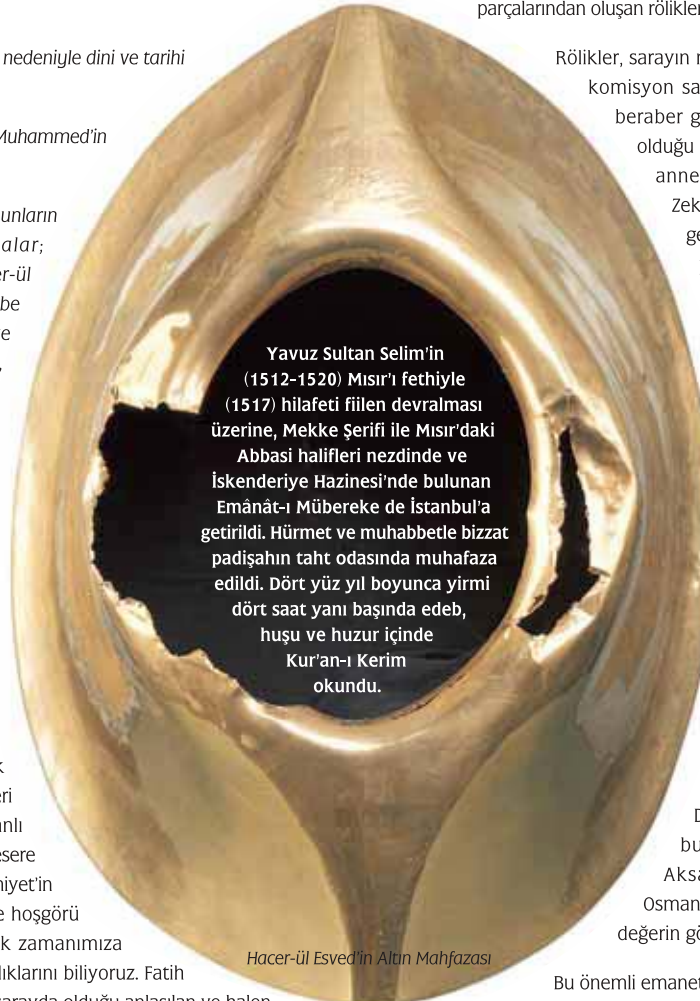
Fethi gerçekleştiren Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'un değişik inançlardaki insanlarına sözleri herkesin malumudur. Osmanlı sultanlarının her döneme ait esere önem verdiklerini, onları İslamiyet'in Kutsal Emanetleri ile birlikte hoşgörü ve özenle muhafaza ederek zamanımıza kadar sağlam olarak ulaştırdıklarını biliyoruz. Fatih Sultan Mehmed zamanında sarayda olduğu anlaşılan ve halen

sarayın Hazine Bölümü'nde teşhir edilen 2/2742 ve 2/2743 envanter numaralı Vaftizci Yahya'ya ait özel muhafaza içerisindeki el ve kafatası parçalarından oluşan rölikleri bu duruma örnek olarak gösterebiliriz.

Rölikler, sarayın müze olduğu tarihlerde (1924) yapılan komisyon sayımı sırasında, diğer kutsal eşya ile beraber görülmüş ve "Emanet Hazinesi"ne ait olduğu belirtilmiştir. Vaftizci Yahya, Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem'in amcazadesi olup, Zekeriya Peygamber'in oğludur. Tevrat'ın geleceğini haber verdiği Mesih'in (Hz. İsa) peygamberliğine inanmış ve etrafına yaymıştır. Hz. İsa'yı ve diğer inananları Ürdün'de Kutsal Şeria Irmağı'nda vaftiz etmiştir. Filistin'de Tanrı'ya yakın olabilmek için çölde tek başına ve sadece ölmeyecek kadar çekirge yiyerek yaşamıştır. Üvey kızı Salome ile evlenmesine karşı çıktığı için Kral Herodes tarafından kafası kesilerek öldürülmüştür. Başının daha sonra Şam'a getirilip, Emeviye Camii'ne gömüldüğü rivayet edilir.

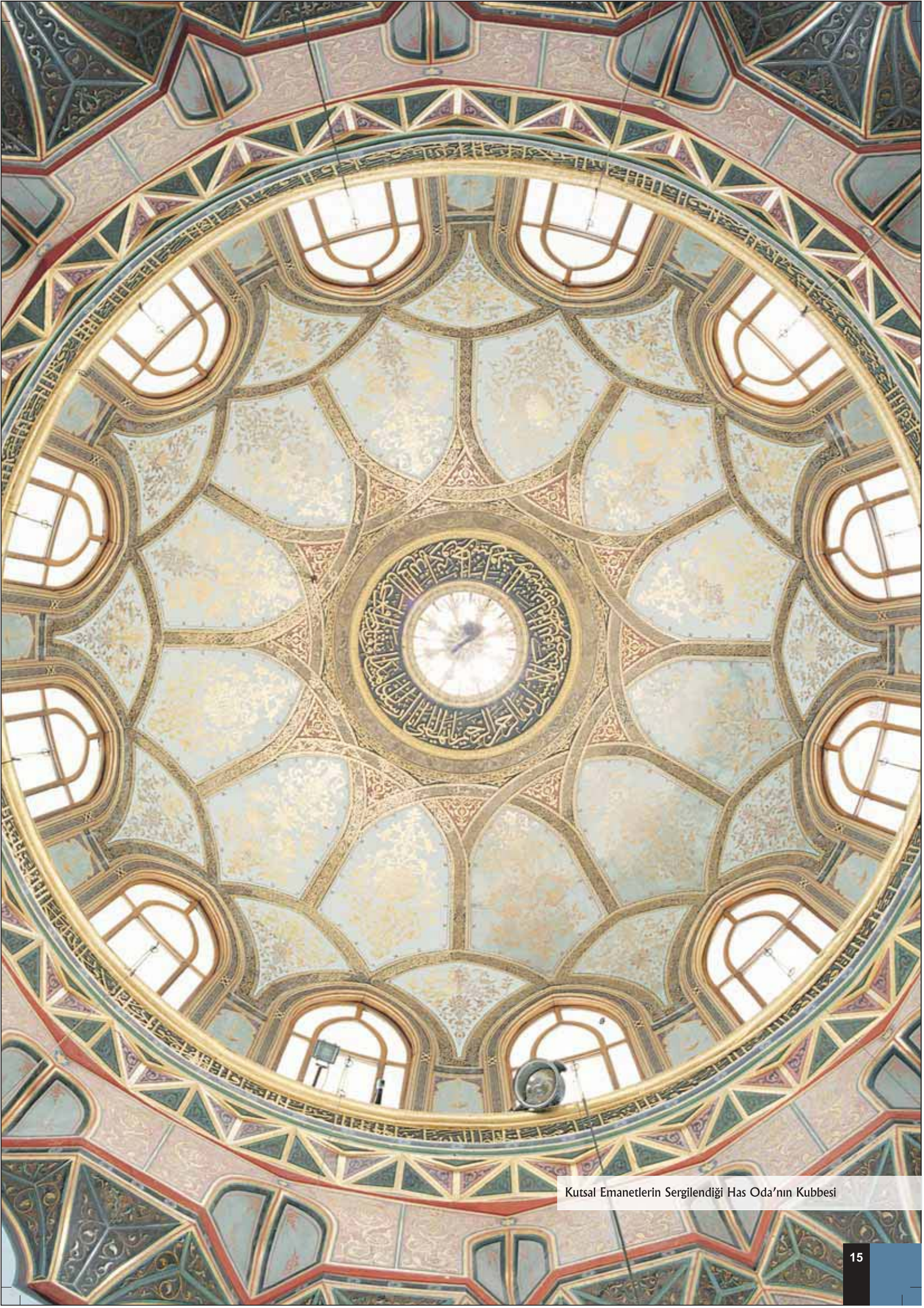
Günümüzde Hırka-i Saadet Bölümü'nde teşhir edilen ve kayıtlarımızda mevcut, birçok peygambere izafe edilen Hz. Musa'nın asası, Hz. İbrahim'in tenceresi, Hz. Davut'un kılıcı ve üzerinde İbranice yazı bulunan ahşaptan yapılmış Mescid-i Aksa'nın kabartması gibi eserler de Osmanlı'nın Mukaddes Emanetler'e verdikleri değer bir göstergesidir.

Bu önemli emanetler, 16. yüzyılın ilk yarısından 20. yüzyıl başlarına kadar çeşitli yollarla sarayda toplanmışlardır.

Yavuz Sultan Selim'in (1512-1520) Mısır'ı fethiyle (1517) hilafeti fiilen devralması üzerine, Mekke Şerifi ile Mısır'daki Abbasi halifeleri nezdinde ve İskenderiye Hazinesi'nde bulunan Emânât-ı Mübareke de İstanbul'a getirildi. Hürmet ve muhabbetle bizzat padişahın taht odasında muhafaza edildi. Dört yüz yıl boyunca yirmi dört saat yanı başında edeb, huşu ve huzur içinde Kur'an-ı Kerim okundu.

Hacer-ül Esved'in Altın Mahfazası

Kutsal Emanetlerin Sergilendiği Has Oda'nın Kubbesi

İstanbul'a Mukaddes Emanet akışının 19. yüzyıl boyunca artarak devam ettiği bilinmektedir. Bunda şüphesiz Arabistan'da eşyaların kutsal sayılamayacağını iddia eden Vehhabilik akımının yayılması etkili olmuştur. Emanetleri Vehhabiler'in tahribinden koruma düşüncesi onların büyük bir titizlik ve hürmetle korundukları İstanbul'a gönderilmelerine neden olmuştur.

Vehhabiler, Hz. Hüseyin'in kabrini 1803 yılında ise Mekke'yi işgal ederek bu mübarek yerleri yakıp-yıkmiş ve yağmalamışlardır. Bütün güvenlik önlemlerine rağmen Hz. Osman ve Hz. Ali'nin kabirleri de 1314 (1898) yılında soyulmuştur. Hz. Muhammed'in kabrindeki pek çok mücevheri de gasp ve tahrip etmişlerdir. 1818 Kasım'ında Dir'iyye'de, Mısır valisi Mehmet Ali Paşa kuvvetlerine teslim olan Abdullah bin Suud, İstanbul'a gönderilerek mukaddes mekanlar üzerindeki Vahhabi tehlikesi önlenmiştir. Yakalanan Abdullah bin Suud babasının Hz. Muhammed'in kabrinden gasp ettiği üç adet Kur'an-ı Kerim, üç yüz civarında zümrüt, inci parçaları ve bir altın şeridi kutu içerisinde Mehmed Ali Paşa'ya teslim etmiştir. Yapılan sorgulamada çalınanların bir kısmının Arapların ileri gelenleri, Medine ahalisi ve hatta Mekke Şerifi'nin elinde olduğu iddia edilmiştir.

Mehmed Ali Paşa tarafından saraya gönderilen emanetler tanzim edilen bir defterle Surre Emmini'ne teslim edilmiştir. Abdullah bin Suud ve arkadaşlarının, babasının yağmaladığı Ravza-i Mutahhara (Hz. Muhammed'in kabri), Hz. Hüseyin'in kabri ve diğer mübarek mekanlardan birçok mukaddes ve değerli eşyayı çalmalarından dolayı sorgulandığı ve daha sonra idam edildikleri bilinmektedir. Vehhabilik akımı günümüzde dünyanın değişik bölgelerinde olumsuz yönleriyle varlığını devam ettirmektedir.

Osmanlı sultanları mukaddes beldele ve emanetlere son derece değer ve önem vermişlerdir. Bu doğrultuda yüzyıllar içinde mukaddes emanet kavramı içine giren eşya çoğalarak artmıştır. Osmanlı padişahları ve diğer İslam dünyası ileri gelenlerinin kutsal yerlere teberrüken (uğur sayarak) hediye ettikleri nadide Kur'an-ı Kerim ve diğer değerli eşyalar, mukaddes emanetler koleksiyonunu sayı ve nitelikçe artırmış ve zaman içerisinde saraya nakledilmiştir. Günümüzde Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Envanter Defteri'ne kayıtlı eser sayısı 765 adete ulaşmıştır. Bu emanetlerin tamamı, II. Mahmud döneminde yeniden düzenlenen Has Oda'da toplanmış ve Kırk Has Odalı'nın korumasına bırakılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Medine'nin boşaltılmasına karar verilince orada bulunan emanetlerin (Osmanlılar döneminde Surre Alayları'yla gönderilen hediyelerde dahil) Topkapı Sarayı'na gönderilmeleri uygun görülmüştür. Zira maddi ve manevi değeri çok büyük olan bu emanetler başkalarının eline geçebilirdi. Osmanlı Başkumandanlığı, kararını 2 Mart 1917'de Hicaz Kuvve-i Seferiye Kumandanı çöl kapları Fahreddin Paşa'ya bildirdi. Emri alan Fahreddin Paşa'da Şeyhül Harem Ziver Bey ile görüşerek emanetlerin naklinin dini açıdan bir sakıncası olmadığını öğrenince bunları göndertip, Topkapı Sarayı'na koydurmuştur. Bu emanetler Lozan'da gündeme getirilerek alındığı ülkeye iadeleri istendi ise de Türk heyeti bunu kabul etmedi. Seksen bir parçadan oluşan emanetler; büyük elmas parçaları, şamdanlar, avizeler, kandiller, askılar, yelpazeler, nadir yazma eserler ve Kur'an-ı Kerim mahfazaları, Hırka-i Saadet mahfazaları gibi maddi ve manevi bakımdan paha biçilmesi mümkün olmayan eserlerdi.

Mukaddes Emanetler'e asırlardır gösterilen hürmet ve özen Cumhuriyetimizin başlangıcından günümüze kadar da aynı ihtimam ve hassasiyetle devam ettirilmektedir. Müze envanterlerinde her şey tespit edilmiştir. Has Oda'nın temizliğinde kullanılan süpürgeler, faraslar, mumlar, tahta parçaları, sandal ve öd ağaçları, tespihler,

Kabe Anahtarları

kaşıklar gibi gündelik kullanım eşyaları da envanterlenerek günümüze kadar ulaşabilmeleri sağlanmıştır. Topkapı Sarayı 3 Nisan 1924'te müze haline, Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından dönüştürüldükten sonra, Has Oda ilk defa 31 Ağustos 1962'de modern müzecilik anlayışıyla halkın ziyaretine açılmıştır.

Hırka-i Saadet Dairesi'nde Hz. Muhammed'in hırkaları hürmetine yüzyıllardır Kur'an-ı Kerim tilavet edildiği cümlelerin malumudur. Kırkıncısı bizzat Yavuz Sultan Selim olarak kırk hafızın "Hayırların fethi, belaların def'i" için adeta manevi bir nöbet haline getirdikleri bu ulvi gelenek geçmiş yıllarda çeşitli sebeplerden sekteye uğramış, Ekim 1996 yılından itibaren tekrar canlandırılmış ve günümüzde de yirmi dört saat olarak devam etmektedir.

Konuyla alakalı olarak Yahya Kemal "Aziz İstanbul, 1921" başlıklı kitabında "Gezintilerimde bir hakikat keşfettim. Bu devletin temelinde iki manevi neden vardır. Fatih'in Ayasofya minaresinden okuttuğu ezan ki hala okunuyor. I. Selim'in Hırka-i Saadet önünde okuttuğu Kur'an ki hala okunuyor. Eskişehir'in, Afyonkarahisar'ın, Kars'ın genç askerleri! Siz bu kadar güzel iki şey için dövüştünüz." demektedir.

Töve Kapısı Kanadı

Hiz. Osman'ın Kur'an-ı Kerim'i

Hiz. Muhammed'in Kılıcı

T.S.M.Env. No; 21/129.

99 cm uzunluğundaki kılıcın kabzası altındandır.

Kabza ve balçakta altın yuvalar içine yakut ve firuzeler yerleştirilmiştir.Düz ve sivri uçlu tabanının üzerinde oldukça silinmiş "Resulullah" yazısı okunabilmektedir.

Tamamen altından 85 cm. uzunluğundaki

kınının bir yüzü kabartma çiçeklidir.

Hiz. İbrahim'in Tenceresi

T.S.M. Env. No; 21/465. Silisli granitten yapılmış, sertlik derecesi % 7'dir.

Kutusunun üzerindeki etikette "Padışahımız Sultan Mehmed Hazretleri huzur-u hümayunlarında Hasodabaşı Mustafa Ağa Kethuda'ya teslim eylediği Hazret-i İbrahim'in mermer kazganlarının mahfazasıdır. Sene 1058" yazılıdır.

Hiz. İbrahim, Tufan'dan sonra 1263'de veya dünyanın yaradılışından sonra 3337'de doğmuş, takvim ve hicri takvimin kabulünden önce yaşamıştır.

Bu sözler Türklerin tarih boyunca Hırka-i Saadet'e karşı beslediği derin sevgi ve saygının en güzel bir tezahürüdür.

Bilindiği gibi Hz. Muhammed İslam dinini yaymaya başladığı zaman pek çok muhalif ve mukavemetle karşılaşmıştı. Muhaliflerden birisi de Zübeyr'in oğlu şair Kaab'dı. Kaab daha sonra çeşitli nedenlerden pişmanlık duyarak Müslüman olmaya karar vermiş, peygamberi öven bir kaside yazarak gizlice Medine'ye gelip kendini tanıtmadan huzura çıkmış ve tövbe ederek affını istemiştir. Olumlu cevap alınca kendisini tanıtarak beraberinde getirdiği kasideyi (Kaside-i Bürde) okumuş. Kasideyi çok beğenen Hz. Muhammed hırkasını çıkararak ona hediye etmiştir. Hırka (T.S.M.Env.No.21/1.) 1.24 m. boyunda

geniş ve uzun kolludur. Dış siyah yünlü kumaşstandır. İç kısmı kaba dokunmuş krem rengi yünlü kumaşla kaplıdır. Ön kısmın sağ tarafında ve sağ kolda eksiklik vardır. Yer yer yıpranmış durumdadır.

Hırkayı, Muaviye bin Sufyan satın almak istemiş, Kaab satmamıştır. Vefatından sonra Muaviye yirmi bin dirhem gümüş karşılığında varislerinden satın almıştır. Hırka Moğol istilasından sonra Bağdat'tan Mısır'a götürülmüştür. Yavuz Sultan Selim 1517'de Mısır'ı fethedince Mekke Şerifi II. Berakat tarafından sultana bağlılığın nişanesi olarak oğlu Ebu Nümeys vasıtasıyla Kahire'ye gönderilen Mekke'nin anahtarları ve diğer kutsal emanetlerle birlikte İstanbul'a getirilmiştir.

Diğer Osmanlı padişahlarının da genelde sefere çıkarken, uğruna

Hız. Muhammed (s.a.v.)'in Müseylimet'ül Kezzab'a cevap olarak göndermiş olduğu mektup.

“

Nama-i Saadet; T.S.M.Env. No; 21/169 Hız. Muhammed (s.a.v.)'in Müseylimet'ül Kezzab'a cevap olarak gönderdiği mektup 22x15 cm. ebadında deri üzerine yazılmıştır. Türkçesi; “Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla; Allah'ın Resulü Muhammed'den yalnız Müseylimeye. Selam, hidayete tabi olanların üzerine olsun. Bundan sonra bilesin ki yeryüzü Allah'ındır. Onu kullarıdan dilediğine ihsan eder. Hüsnü akibet ise müttakilerindir. Sen ve beraberindekiler eğer tövbe ederseniz Allah da seni ve seninle beraber tövbe edenleri affeder.”

”

inanarak yaptıkları gibi III. Mehmed (1595-1603) de Eğri Seferi'ne giderken Sancak ve Hırkayı da yanına almıştır. Seferde bozgun durumu baş gösterince Hoca Sa'dettin Efendinin “Padişahım! Siz gibi Al-i Osman Sultanı Peygamber efendimiz yolunda halife olduktan geru, Hırka-i Saadeti, böyle anda giymek, Hak Teala'ya dualar eylemek elbet münasiptir....” sözleri üzerine tekbirlerle hırkayı giyerek askerlerini büyük bir heyecanla muzaffariyete ulaştırmıştır. Konuyla alakalı olan bir minyatür sayfasında (T.S.M.K.H.1609) Haçova Savaşı resmedilmiş olup, III. Mehmed at üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca Has odalılardan oluştuğu sanılan grubun içerisinde at üzerindeki bir görevlinin hırkayı (bohça şeklinde sanılan) kafasının üzerinde taşıdığı görülmektedir. II. Mustafa ve III. Ahmed

dönemlerinde Has Oda görevlisi olan Silahdar Fındıklılı Mehmet Ağa Hırka hakkında geniş bilgi vermektedir. II. Mustafa hırkayı özel bir arabayla Ramazan için gittiği Çatalca'ya götürmüş ve özel bir odada muhafaza ederek Ramazan'ın on beşinde törenle ziyaret etmiştir. Saltanatına son veren ayaklanma meydana geldiğinde Edirne'ye giderken hırkayı yanına almayı ihmal etmemiştir.

III. Ahmed de hırkayı beraberinde bulundurmaya özen göstermiş, 1127 (1715)'de yaz aylarını geçirmek üzere Tersane Bahçesi'ne, kış aylarını geçirmek için Valide Sultan Sahil Sarayı'na gittiğinde ve oğullarından birinin sünnet merasiminde Hırka'yı da yanında bulundurmıştır.

IV. Murad kılıç kuşanma törenini ardından Has Oda'daki Hırka'yı ziyaret ederek dua etmiştir. Sultanlar Topkapı Sarayı'nı terk ettikten sonra bile Hırka-i Saadet, saray içinde kalmış, ya sultanın odasında ya da Sofa Köşkü'nde muhafaza edilmiş ve ziyaret törenlerine Hırka-i Saadet Alayı denilen bir merasim eklenmiştir.

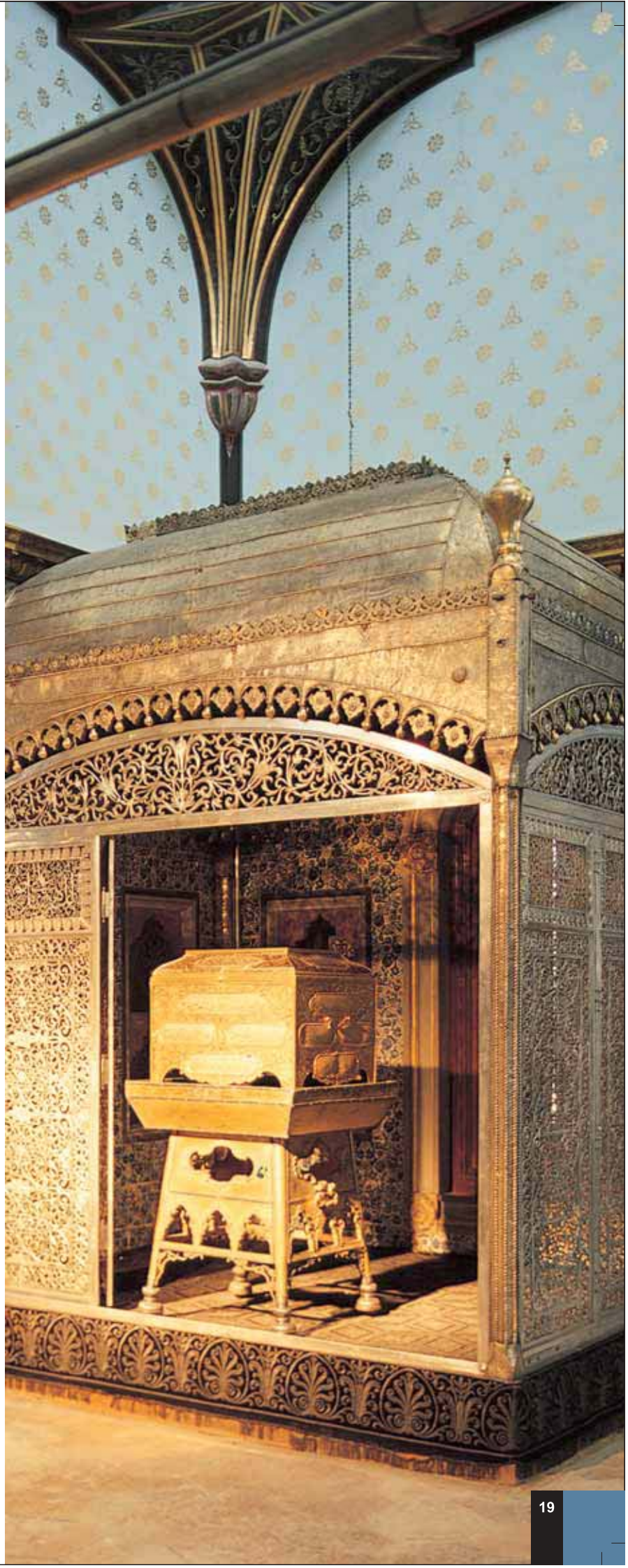
Geleneksel bir törenle her Ramazan'ın on beşinde Topkapı Sarayı'nda yapılan hırka ziyareti sırasında padişah tarafından devlet erkânı, din büyükleri, alimler, sarayın ileri gelenleri ile Harem-i Hümayun'a verilen mendil büyüklüğündeki üzeri yazılı destimallerdeki daha büyük ebattakilerine sonraları hırka sarılmıştır. Hırka-i Saadet sandığının içerisinde sergilendiği saltanat tahtı ve gümüş şebeke; Has Oda'nın batı-güney köşesinde olup, gümüşten yapılmıştır. Üzeri altın yaldızlı şebeke (1611-1681) tarihleri arasında yaşamış meşhur Türk seyyahı Evliya Çelebi'nin babası Derviş Zilli Mehmed Efendi'nin eseridir. Zilli Mehmet, Sultan IV. Murad zamanında sarayın kuyumcubaşısı idi.

Bir çadırı andıran ve taht olarak kullanılan bu şebeke, dört sütun üzerine oturtulmuş aynalı tonoz tavanlıdır. Tavanın iç kısmı 17. yüzyıl Türk süsleme motiflerinin en güzel örneklerinden seçilmiş kompozisyonlarla bezelidir. Dış kısmına manzum bir kitabe yazılmış, kitabenin son mısrası "Şerir-i sim kubbe mesned-i Vala-i Sultani" diye bitmektedir.

Bu tahtın odaya bakan iki cephesi Sultan II. Mahmud (1808-1839)'un yaptırdığı dantel gibi işlenmiş, sökülüp takılabilen ve üzerinde ayet-i kerimeler olan üçer şebeke ile kapatılmıştır.

Bu şebekeler içerideki Hırka-i Saadet sandığının ziyaretçiler tarafından arzhaneden görülebilmesi için kenarlara kaydırılmış durumdadır. Şebekenin ön ve arka yüzleri ağır sırmalı, işlemeli yeşil perdelerle kaplıdır. Sultan II. Mahmud'a kadar padişahlara taht vazifesi gören şebeke, bu dönemden sonra tamamen Mukaddes Emanetler'e tahsis edilmiştir.

Ramazan ziyaretlerinde güzel sesli hafızların Kur'an-ı Kerim tilaveti eşliğinde, içerisinde Hırka-i Saadet'in yer aldığı altın anahtarlı altın sanduka bizzat sultan tarafından açılır yedi ipek kadife bohça içerisindeki hırka çıkarılır, uçları, su dolu bir kaseye hafifçe batınlarak ıslatılır ve su dolu kazanlara taksim edilir, kazanlardaki su ise içilmek üzere dağıtılırdı.

Hiz. Muhammed'in dişinin mahfazası. T.S.M. Env. No; 21/4.
IV. Mehmed (1648-1687) tarafından yaptırılmıştır.

“

Hırka ziyaretlerinde eskiden bir gelenek daha vardı. İçerisinde yer aldığı bohçalardan sonuncusu da açılıp hırka ortaya çıkarılınca, yakasındaki düğme gümüşten bir tas içinde gül suyuna batırılıp, ıslatılır, sonra hırkanın o ıslanmış kısmı anberli bir el mangalında kurutulurdu. İçerisinde hırka yakası ile düğmenin ıslatılmış olduğu o bir tas gül suyu da, evvelden hazırlanmış ve içme suyu ile doldurulmuş yüzlerce destiye birkaç damla dökülerek bazı hatırlı kimselere “Hırka-i Saadet Suyu” adı ile hediye olarak gönderilirdi.

”

Bu adet I. Ahmed tarafından başlatılmış, II. Mahmud döneminde destimallerin hırkaya sürülmesi ve ziyaretçilere dağıtılması adeti yerleşmiştir. Ziyaret sonunda hırka yine sultan tarafından yerine konulur, gelecek Ramazan'a kadar açılmazdı.

Önce Hiz. Aişe'nin yanında bulunan, onun vefatı üzerine kardeşi Esmâ'ya intikal eden peygambere ait bir cübbenin Esmâ tarafından yıkanıp suyunun şifa niyetiyle kullanıldığı, Ömer bin Abdülaziz'in özel bir odada muhafaza ettiği Resulullah'a ait eşya içinde yer alan onun ter kokusunun sindiği bir kumaşın talep üzerine ıslatılıp sıkılmasıyla elde edilen suyun bir hastaya iyi geldiği şeklindeki rivayetler bu tür eşyanın şifa ve teberrük (uğur sayma) amacıyla kullanılması adetinin sahabe ve tabiin dönemine kadar indiğini göstermektedir.

Hırka ziyaretlerinde eskiden bir gelenek daha vardı. İçerisinde yer aldığı bohçalardan sonuncusu da açılıp hırka ortaya çıkarılınca, yakasındaki düğme gümüşten bir tas içinde gül suyuna batırılıp, ıslatılır, sonra hırkanın o ıslanmış kısmı anberli bir el mangalında kurutulurdu. İçerisinde hırka yakası ile düğmenin ıslatılmış olduğu o bir tas gül suyu da, evvelden hazırlanmış ve içme suyu ile doldurulmuş yüzlerce destiye birkaç damla dökülerek bazı hatırlı kimselere “Hırka-i Saadet Suyu” adı ile hediye olarak gönderilir ve her türlü derde deva bilinerek bilhassa felçillere içtilirdi. Bu geleneği II. Mahmud kaldırmıştı. Zira bazı açık gözler İstanbul halkına içine birkaç damla gülsuyu damlatılmış destiler dolusu çeşme sularını “Hırka-i Saadet Suyu” diye satmaya başlamış, sudan bir kazanç yolu tutmuşlardı.

Veysel Karani Hazretleri'nin Külâhi

Uğuruna inanılarak seferlerde orduyla beraber götürülen hırka için çeşitli iç ve dış mahfazalar yaptırılmıştır. Bunlardan iç mahfazalara örnek olarak halen hırkanın içerisinde muhafaza edildiği T.S.M. Env.No; 21/2 No'lu iç mahfazayı verebiliriz. 21x45x57 ebatlarında altından yapılmıştır. Üstten iki kapaklıdır. Kapakların üzerinde dört köşede Salat-u Selam, kartış içerisinde Sultan Abdülaziz'in ismi, tuğrası ve şefaât dilekleri yer almaktadır.

Hırka için yaptırılmış dış mahfazalara örnek olarak T.S.M. H.2/785 envanter numaralı eseri verebiliriz. 70x95 ebatlarındadır. 16. yüzyılın sonlarına aittir. Aleminde "Ya Allah Ya Muhammed" etrafındaki altın levhaların üzerinde siyah savat ile "La ilahe illallah Muhammedurresulullah", "İlahi kıl muradiyeh inayet", "Şefaât ya resulullah şefaât" yazıları yer almaktadır.

Dublin Chester Beaaty kitaplığında (No; T.413) bulunan ve Kanuni Sultan Süleyman'ın cenaze merasiminde, tabutun önünde bir görevlinin başında taşınan çekmeceyi gösteren minyatürdeki çekmece T.S.M.H.2/785 envanter numaralı dış mahfaza formuna benzemektedir.

Bunun zamanımızda efsaneleşen bir vakası vardır. Kanuni ölünce beni hususi çekmecemle gömünüz diye vasiyet etmiş. Cenazesine birlikte gömülmesine vasiyeti var diye bu çekmeceyi de getirmişler.

Kanuni toprağa verildikten sonra sıra çekmeceye gelince, ulema arasındaki birlikte gömülmeleri caiz değildir, ama padişah vasiyet etmiştir, yerine getirilmesi vaciptir diye münakaşalar olurken çekmece taşıyıcısının başından yere düşmüş, parçalara bölünerek içerisinden birçok ufak ufak kağıtlar etrafa dağılmış, defin merasimi esnasında hazır bulunan şeyhülislam Ebussuud Efendi bunlardan birkaçını yerden alarak bakmış, hemen hepsi Kanuni'nin emriyle kendisinin verdiği fetvalar. Bunun üzerine; Ey Süleyman! Ruzi cezada sen bu işi neye böyle yaptın denildiğinde, Ebussuud reyiyile hareket ettim, işte fetvası diye kendini bütün sorgulardan kurtaracaksın; ya ben oraya varınca halim nice olacak diye ağlamaya başlamış.

Mukaddes Emanetler imandan doğan teşebbüslerle ve bazen iyi rastlantılarla damla damla Türk elinde toplanmış hazinelerdir. Bunlar yalnız dini bir rabıta sevgisi yüzünden toplanmış ve saklanmış olmakla kalmamakta, sanat ve tarih yönünden de dünya ölçüsünde birer kıymet oldukları belirmektedir.

Türk milleti var oldukça bu mukaddesatın muhafazası görevini sevgi, saygı ve hürmetle yerine getirecektir.

* Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Bölümü Eski Sorumlusu

Yapraklar

Hat ve Tezhipler

Doğadan kitaplar arasına düşen bir yaprağın hat ve tezhipler buluşmasından ortaya çıkan tablo yapraklar, Nick Merdenyan'ın tasarımlarıyla dile geliyor ve sevgi, saygı, hoşgörüyü müjdeliyor...

Ayça GENÇ

"Kumkapı'da büyüdüm ben. O yıllarda Müslümanı, Hristiyanı, Musevisi hep bir arada, büyük bir uyum içinde yaşırdık. Hepimiz birbirimize saygı ile yaklaşırdık. O zamanları yakalamaya çalışıyorum şimdi. Bütün bu çabalarımın ve günlerce yapraklara işlediğimiz tasarımların amacı da bu: Sevgi, saygı hoşgörü..." Böyle diyor neredeyse 40 yıllık Kapalıçarşılı olan Nick Merdenyan. Cevahir Bedesten'de, 24 numaradaki küçücük dükkanında, Laura Bush, Hillary Clinton, Sakıp Sabancı, Modacı Rıfat Özbek, Rahmi Koç gibi onlarca ünlüyü ağırlamış. Onu bu sayfalara konuk etmemizin nedeni, yaşadığı tesadüflerin ona rehberlik ettiği, yepyeni ve epeyce de zahmetli bir el sanatı; doğadan kitaplar arasına düşen bir yaprağın hat ve tezhipler buluşmasından ortaya çıkan tablo yapraklar...

Bundan 12 yıl önce oğlu Burak'ın vaftiz töreninde Nick Merdenyan ve ailesine bir saksı çiçeği hediye edilmiş. Törenden kısa süre sonra yapraklardan bir iki tanesini koparıp kitabının arasına koyan Merdenyan, birkaç yıl sonra tesadüfen bu yaprakları bulmuş. Yaprakların kurumuş şekli, ipeksi yapısı ve ilginç rengi onu çok heyecanlandırmış. Yaprakları aldığı gibi Bedesten'deki sanatçı bir dostuna göstermiş. Kağıt dışında farklı objeler üzerine hat ve tezhip sanatını uygulayan bu dostundan, yapraklar üzerinde bir deneme yapmasını rica etmiş. Yapraklardan birine Kanuni Sultan Süleyman'ın tuğrası, diğerine de Yunus Emre'nin 'Sev seni seveni' sözü kufi yazıyla işlenmiş. Her ikisi de ortaya

Dile Geldi

çıkan sonuçtan çok etkilenmişler. Aynı gün Amerikalı bir çiftin dükkanına geldiğini söyleyen Merdenyan şöyle devam ediyor: "Hat ve tezhip sanatıyla ilgili geniş bir çevreye sahip olduğumu bilen bir dostum, bu çifti işyerime göndermiş. 'Hat sanatıyla yapılmış bir şeyler arıyoruz. Nereden bulabiliriz?' diye sordular. Ben de tuğralı olan yaprağı gösterdim. Hanımefendinin yüzündeki heyecanı hiç unutamıyorum. 'Ne kadar' diye sordu. Daha önce hiç düşünmemiştim öylesine bir fiyat söyledim. Güzelliğine henüz doyamadığım yaprağı onlara sattım. "

Böylece o güne kadar sattığı lüle taşı ve pipoların yanına, Dieffenbachia yaprakları eklenmeye başlamış bir bir. Nick Merdenyan'ın hayatında "Yaprakların Efendisi" unvanını almasını sağlayan farklı bir sayfa açılmış.

Saksıdan Tabloya Geçiş Öyküsü

Bir Dieffenbachia yaprağı alınır, bir buçuk yıl kurutulması için kitap arasında beklemeye bırakılır. Ardından

aylarca yapılan özenli araştırmalar sonucunda ortaya çıkan hat tasarımları, özel boyalar kullanılarak ustaların elinde bir bir yaprağa işlenir. Bakmayın yemek tarifi gibi yazdığımıza. Oldukça zahmetli bir ortaya çıkış süreci var bu tablo yaprakların. Bunlar sıradan yapraklar değil, Florida'daki seralardan getirtilen Dieffenbachia yaprakları. Çünkü bu yapraklar kuruduktan sonra dahi elastikiyetini kaybetmiyor. Tabi burada en önemli kısımlardan biri yaprağın kurutulma aşaması. Kurutulması bir buçuk yıl süren yapraklar kitap sayfaları arasında uykuya yatırılıyor. İlk başlarda haftada en az iki kez, yaprakların uyudukları yerler değiştiriliyor. Eğer yerleri değiştirilmezse, yapraklar sayfalara yapışabiliyor.

Ardından hazırlanan tasarımlar, özel karışım boylarla yapraklara uygulanıyor. Hat ve tezhip aşaması ise tasarımına göre bazen on günde, bazen daha uzun sürede bitiriliyor. On yıldır bu şekilde yapılan tablo yapraklarda hiçbir bozulma görmediğini söyleyen Merdenyan, "Bu yapraklar iki cam arasında, çerçeve içine yerleştiriliyor. Direkt olarak güneş ışığına maruz kalmayan bir yerde bozulacaklarını sanmıyorum." şeklinde konuşuyor.

Gönüllü Elçi

Bu zorlu yolda Nick Merdenyan'a eşlik eden –deyim yerindeyse- silah arkadaşı tezhip sanatçısı Ebru Yalkın. İlk olarak hat sanatında en zengin kültüre sahip olan İslam dini üzerine oldukça geniş bir araştırma yapan Merdenyan, sonraları Hristiyanlık ve Musevilik üzerine de çalışmalara başlamış. Hatta son olarak Budizm ile ilgili çalışmalarını yoğunlaştırarak bu alandaki ilk eserini de tamamlamış. Tasarımlarında 3 dinin birlikteliğini, hoşgörüyü ve sevgiyi ön planda tutan Merdenyan, dini eserlerin yanı sıra güzel sözlere de sıkça yer vermiş. Bu tasarımlar, Hülya ve Ebru Hanım'ın ellerinde hayat bularak dünyanın dört bir yanındaki evlere konuk olmuş. Merdenyan, Türk İslam Sanatları'nın bu güzel ve ilgi çekici örneklerini Türkiye'de olduğu kadar ülke dışında da tanıtmaya çalışıyor. Çoğunlukla Amerika'ya gönderilen bu yapraklar, yakın zaman içinde İsviçre, Danimarka ve Bahreyn'de de halkın beğenisine sunulacak. Özellikle çeşitli ülkelerin büyükelçiliklerine sık sık uğrayan Nick Merdenyan, yurtdışındaki festivalleri de kaçırmıyor.

Görünüşe bakılırsa, bir anlamda gönüllü elçilik yapan Merdenyan'ın pasaportunda, daha pek çok ülkenin mührü bulunacak. Merdenyan, kendi tasarımlarının yanı sıra müşterilerden gelen siparişlere göre özel tasarımlar da yapıyor. Genellikle düğün, sünnet, doğum günü gibi özel günlere yönelik olarak gelen siparişlerde en çok tuğra içine isim yazdırmak talep ediliyor. Böylece hem tablo yaprak tutkunları artıyor hem de insanlar sevdiklerine daha önce hiç almadıkları farklı bir hediye vermiş oluyorlar.

"Bu İş Aşkla Yapılır"

Nick Merdenyan yapmış olduğu çalışmaları bize gösterdikçe hayretler

içinde kalıyoruz. Oldukça zevkli ve yerinde tasarımlar, büyük bir sabır, yetenek ve aşkla buluşmuş. "İncecik detayların oluşturduğu uyumlu bütünlükte bu iş için sabırdan önce aşk lazım." diyor ve şöyle devam ediyor: "Yıllardır çok derin araştırmalar yaptım. Bu işte aşk yoksa sabır da olmuyor. Biz burada ekip olarak çok büyük bir özveri ve sabırla çalışıyoruz.

Bu yapraklarda pozitif bir enerji var, bu enerji dünyanın farklı köşelerinde, birçok insanın evine ulaşıyor. Şimdilik benden sonra bu işi sürdürecektir kimse yok. Ama bakarsınız bu işin meraklıları artmaya başlar."

Henüz bu eşsiz yaprakları görmediyseniz; seyrine doyum olmayan dükkanları ile Kapalıçarşı'yı bir ziyaret edin ve Cevahir Bedesten'in büyümlü atmosferinde, köşede duran küçücük dükkana bir uğrayın. Bizden söylemesi, pişman olmayacaksınız.

Lale-i Münevveran

İlahi Gücün Simgesi Lale

Dr. Kaya ÜÇER*

Lale'nin yaydığı ışık ve yapan sanatçısının adıyla da anılan bir dizi İstanbul lalesine günümüzde Dr. Münevver ÜÇER'in verdiği isim olan lale-i münevveran, değişik kağıt, zemin, boyama teknikleri kullanılarak yapılmış tezhip çalışmalarıdır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte duraklamaya girmiş olan Türk tezhip sanatında, 18. yüzyıldan bu yana tarama tekniği ve tezhip tekniğinin bağdaştırılarak ve de güncel bir yorum katılarak yapıldığı ilk lale serisi tezhip çalışması olma özelliğini taşımaktadır.

MÖ 2. ve 3. yüzyıllarda Türklerin hayatına giren lale ve lale motifinin, Kazakistan'daki müzelerde altın kemer tokası, küpe gibi kullanım eşyalarında ve yurt adı verilen çadırlarda desen olarak karşımıza çıktığını görürüz.

Türk toplumunun Orta Asya'dan göçüyle Horasan ve İran coğrafyasına yayılan lale kültürünün beşiği olarak kabul edilen İsfahan, Şiraz, Bağdat, Semerkant gibi merkezlerde benimsenmiş, hatta mitolojilerinde bile yer almıştır. Efsaneye göre, bir yaprağın üstündeki çiğ tanesine yıldırım düşmüş, alev alan yaprak, o hali ile donup lale çiçeğine dönüşmüştür. İç bünyesinde kalan siyahlıklarda yıldırımdan kalan yanık izleri olarak yorumlanmıştır. Bu tarihten beri sevgililerin birbirine olan aşkını anlatmaya yarayan kırmızı lale, "Güzelliğinle kalbimi ateşe verdin, aşkınla yanıp kül oldum" şeklinde yorumlanmıştır. 11. ve 12. yüzyıllarda İran yoluyla Anadolu'ya geçen lale, Mevlana'nın şiirleriyle hayat bulmuştur.

"Gel yine gel. Kim olursan ol, yine gel.
İster kafir ol, ister Mecusi, ister putperest.
İstersen yüz kere bozmuş ol tövbeni.
Bizim dergahımız ümitsizlik dergahı değildir."

Dizeleriyle gelişen din kültürü, laleyi; tasavvufun sanat alanındaki bayrağı ilan etmiştir.

Allah, Hilal, Lale ve Altmışaltının Gizemi

Lale'nin yazıldığı "lam"- "he"- "elif" harfleri eskilerin tabiriyle "cevahir-i huruf" aynı zamanda Allah ve Hilal kelimelerinin de yazıldığı harflerdir. Bir ilginç noktada, her üç kelimenin de "Allah", "Hilal",

"Lale"; ebced hesabında toplamalarının 66 olmasıdır. İlgili çekici bir konu da Osmanlı'da, lale meraklıları arasında lekesiz lalelerin makbul olmasıdır. Bunun nedeni de her üç kelimeyi oluşturan harflerin noktalı olmamasından kaynaklanmaktadır. Aslında lalenin toplumumuzda neden bu kadar önemli olduğunu bu satırlar açıklamaktadır.

Lale zamanla kazandığı dini anlamı dolayısıyla cami, çeşme, mezar gibi yapılarda süsleme unsuru olarak çok kullanılmıştır. Askerlerin savaşa giderken giydikleri elbiselere, kullandıkları zırhlara ve silahlara da zaman zaman lale motiflerinin işlendiği görülmüştür. "İstanbul Lalesi" çeşitlerinin özellikleri, isimleri ve yetiştiricileri hakkında bazı el yazmalarında yeterli bilgi vardır. Buna karşılık lale çeşidinin biçimini gösteren resimlerin bulunduğu yazmalar çok nadirdir. Bunlarda da ancak birkaç lale çeşidinin resmi bulunmaktadır. Bu yüzden de "İstanbul Lalesi" çeşitlerinin biçimleri hakkında en önemli bilgi kaynağı 1950'li yıllarda Ekrem Hakkı Ayverdi (1899-1984) koleksiyonunda bulunan "Lale Mecmuası"dır. Büyüklüğü 22x31 cm. olan bu mecmuada, isimleriyle birlikte, 50 kadar "İstanbul Lalesi" çeşidinin renkli resimleri bulunmaktadır. 1725 (Hicri 1138)'te yapılan kitap şu anda Belçika'da özel bir koleksiyondadır.

"Allah, Hilal, Lale" 66'nın gizemi Tezhip Hat, Dr. Münevver ÜÇER 45x65 cm) İsmail - Suna Mutlu Koleksiyonu

"Lale Fermanı" (Tezhip Dr. Münevver ÜÇER, İsmail-Suna Mutlu Koleksiyonu 40x60 cm.)

"Ebruli İstanbul Laleleri" serisinden
(Tezhip: Dr. Münevver ÜÇER, Ebru: Ali SARAÇ 35x50 cm.)

Tezhip Sanatımızda Lale

Türkler'in Avrupa'ya tanıttığı bu çiçek, gerek Osmanlı'da gerekse Batı aleminde çok sevilmiş, Hollanda'da "*Lalemania*", Osmanlı'da da "*Lale Devri*" olarak adlandırılarak belirli dönemlere markasını vurmuştur.

Çini, kalem işi, minyatür, maden işçiliği gibi pek çok alanda süsleme unsuru olarak karşımıza çıkan "*lale*" motifi, padişahların tılsımlı gömleklerinden, savaşa giden askerin kalkanına kadar pek çok alanda yerini almıştır.

Tezhip sanatında, halkar ve şikaf tarzında altınla çalışılmış koltuk süslemelerinde ve kenar bordürlerinde tezhip olarak işlenmiştir. Yüzyıllar içinde stilize ve naturalist üslupta da çoğunlukla işlenerek *Barok*, *Rokoko*, *Ampir* diye adlandırdığımız "Eklektik" tarzın içinde yoğunlaşarak şukufe demetleri içinde hak ettiği yere ulaşmıştır. Yüzyıllarca taşralı addedilen lale, Necati Bey'in bir gazelinde dediği gibi bu devirde saraya geçiş yapmıştır.

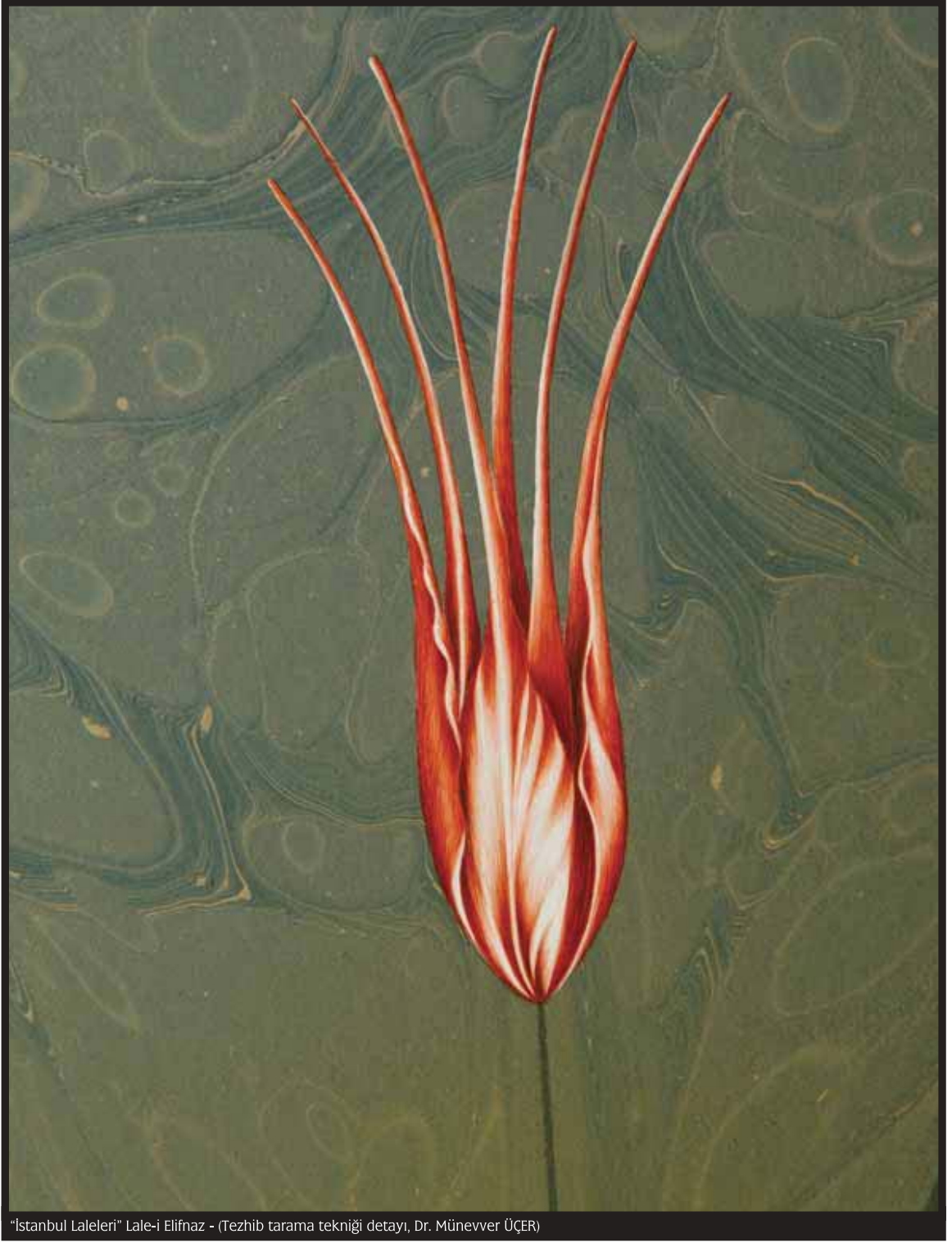
Lale-hadler yine gülşende neler etmediler?

Servi yürütmediler, goncayı söyletmediler.

Taşradan geldi çemen sahnına biçare durur.

Devr-i gül sohbetine laleyi iletmediler.

İrili ufaklı pek çok kitapta, levhada, icazet yazılarında yer alan natüralist üslupta veya yarı stilize lale motifleri, Lale Devri'nde ve sonrasında rokoko tarzının yoğun şekilde gül motiflerine yer vermesine kadar kullanılmıştır. Günümüzde ise kütüphanelerde yer

"İstanbul Laleleri" Lale-i Elifnaz - (Tezhib tarama tekniği detayı, Dr. Münevver ÜÇER)

alan bu eserlerin benzerleri yapılarak tekrar canlandırılmaya çalışılmaktadır.

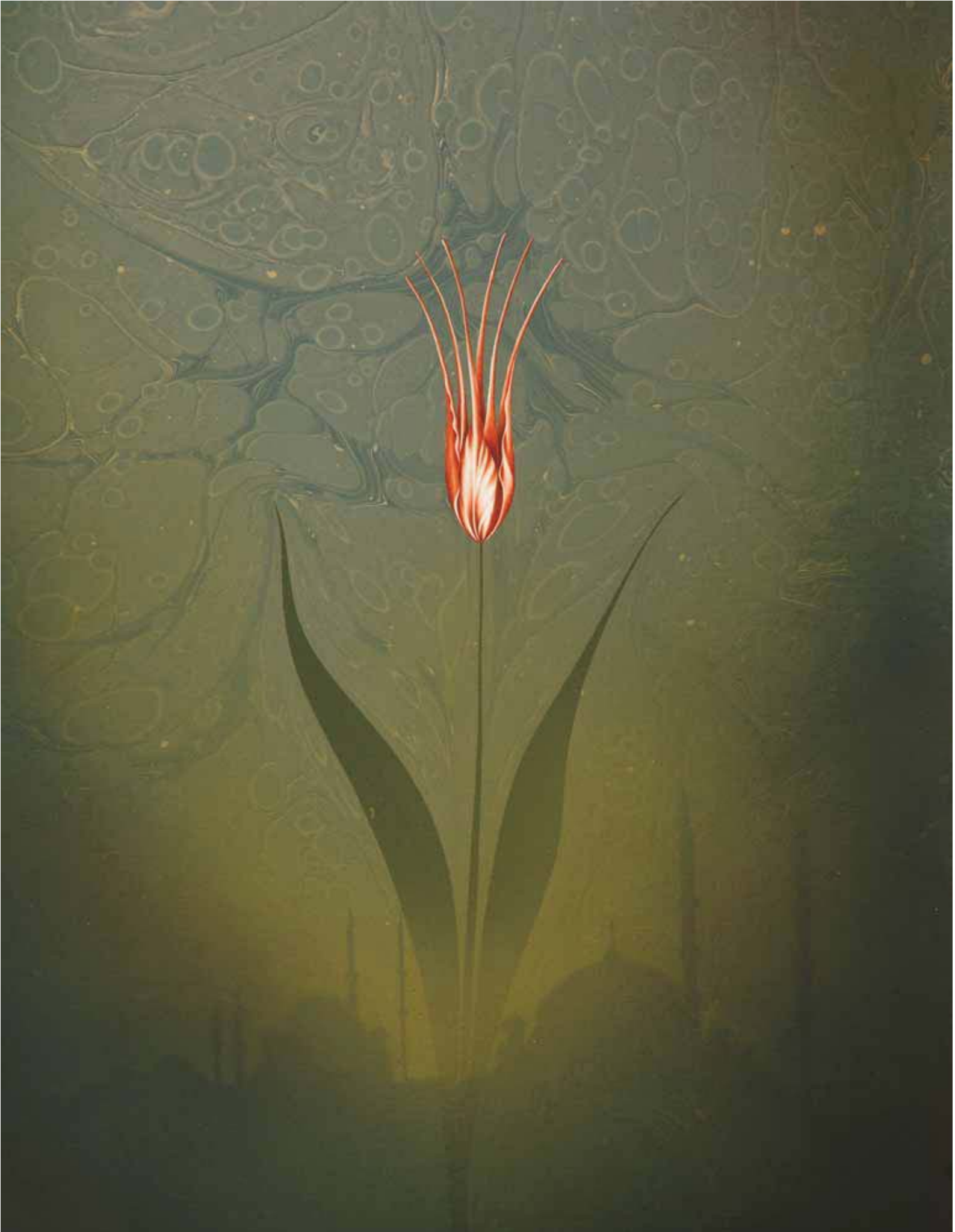
Lale-i Münevveran

Lale'nin yaydığı ışık ve yapan sanatçısının adıyla da anılan bir dizi İstanbul lalesine günümüzde Dr. Münevver ÜÇER'in verdiği isim olan lale-i münevveran, değişik kağıt, zemin, boyama teknikleri kullanılarak yapılmış tezhip çalışmalarıdır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte duraklamaya girmiş olan Türk tezhip sanatında, 18. yüzyıldan bu

yana tarama tekniği ve tezhip tekniğinin bağdaştırılarak ve de güncel bir yorum katılarak yapıldığı ilk lale serisi tezhip çalışması olma özelliğini taşımaktadır. Yaklaşık iki yıldır süren İstanbul Laleleri serisinin yapıldığı tezhip çalışmaları 30 adedi bulmuştur. Bu eserlerin kitaplaştırılma çalışmaları halen devam etmektedir. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Tezhip dersi Öğr. Gör. Dr. Münevver Üçer tarafından yapılan bu çalışma ile yok olmaya yüz tutmuş olan lale ve tasavvufi manadaki yorumları gün yüzüne çıkarılmakta, tezhipten akan gizli güç ile sanat sevenlerle tekrar buluşmaktadır. Genç nesil arasında pek bilinmeyen altmışaltı (66), Allah, Hilal, Lale espirisinde vurgulandığı

"İstanbul Grup Vakti, Bismillahirrahmanirrahim"
(Tezhip, hat - Dr. Münevver ÜÇER 50x70 cm)

"İstanbul Lalesi" Tezhip Dr. Münevver ÜÇER Tarama Tekniğı tezhip, ebru, boyama tekniklerinin bir murakkada toplandığı sanatçının "Lale-i Münevveran" serisindendir.

Lale Mecmuası 1725 (Hicri 1138) Özel Koleksiyon, Belçika 22x31 cm

müzehhibe Münevver Üçer'in lale çalışmalarında, sanatın yanında, tasavvufi yaklaşıma da yer verilmiştir. 18.yüzyılın ince tarama tekniği 16. yüzyılın en ince tezhip teknikleri günümüz yorumlarıyla harmanlanarak gelecek yüzyıllarda geriye dönüp bakıldığında, işte 21. yüzyılda da bu tarz çalışılmış denecek kadar yenilikçi bir o kadar da tezhipin özünü koruyarak yapılmış olan çalışmalardır.

Bir başka özellik ise tezhipin yüzyıllardır süregelen yazısının elbisesidir lafzasına da, yapılan çalışmalarla nokta koymuş olmasıdır. Yeri geldiğinde bir lale için bir hafta, yeri geldiğinde bir ay gibi sürelerde fırça sallayan sanatçımız Münevver Üçer, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Tezhip Bölümü'nde verdiği derslerin yanı sıra, 2005-2006 eğitim sezonunda Kadıköy Hasanağa İSMEK'te ve Caddebostan'da yer alan Atölye isimli çalışma atölyesinde tezhip sanatına ilgi duyanlara ve meraklılarına bu sanatı öğretmekte ve sanatçılar yetiştirmektedir.

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Kalem işi Öğretim Görevlisi

Hattat Fuad BAŞAR'ın Allah, Hilal, Lale, 66 yorumu.

Türk Hat Sanatında Hilye-i Şerifler

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin GÜNDÜZ*

Müslüman sanatkarlar, İslâm anlayışıyla bağdaşmadığına inandıkları için, kutsal kimselerin tasvirlerini yapmaktan kaçınmışlardır. Bu nedenle birkaç önemsiz minyatür dışında, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in resmini yapmaya hiçbir sanatkar cesaret edememiş ve gerek duymamıştır. Bu yüzden, Hz. Peygamber'i tanıyanların ve görenlerin tariflerinden yararlanarak Hz. Muhammed (s.a.v.)'in özelliklerini yazıyla anlatma yoluna gitmişlerdir.

Arapça bir kelime olan hilye, "süs, ziynet, cevher, güzel sıfatlar, güzel yüz" gibi anlamlar taşımaktadır. Hilye-i şerif, hilye-i saâdet ve hilye-i nebevî gibi isimlerle de anılan hilye, İslâm edebiyatı ve hüsn-i hat sanatında Hz. Muhammed'in fiziksel özelliklerini, karakterini, insanî ve ahlâkî niteliklerini, tavrı ve hareketlerini anlatan eserlere verilen genel isimdir. Ayrıca kadrini yüceltmek amacıyla Hilye-i şerife de denir. Hilyeler, Hz. Peygamber'in vefatından sonra onun nasıl biri olduğunu öğrenmek ve onu tanımak isteyenlerin çoğalması, onu tanıyanların, ona yetişenlerin bildiklerini anlatmasıyla oluşmuştur.

Rivayete göre, hastalığı sırasında kızı Hz. Fâtıma'nın, bir daha yüzünü göremeyeceği endişesini dile getirmesi üzerine Hz. Muhammed (s.a.v.), damadı Hz. Ali'ye "Hilyemi yaz; benden sonra onu gören, beni görmüş gibi olur." demiştir.

Hız. Peygamber bir hadisinde şöyle buyurmaktadır: "Benimle müşerref olamayan ümmetim, benden sonra, benim hilye-i şerifemi yazanların yazdıkları hilyelere nazar etmek suretiyle izhâr-ı muhabbet etmiş olurlar. Benim hilyemi görenler ve okuyanlar, okumasını bilmeyip yüz ve gözlerine sürüp, ruhuma salavât-ı şerif okuyanlar, beni görmüş gibi olurlar. Ümmetinden her kim, kadın veya erkek hilyemi böylece taşısa, cehennem ateşinden âzâd olur. Sırat'ı benim nûrumla geçer ve Cennet'e benim nûrumla girer ve dahî hangi evde benim hilyem bulunsu ve târif üzere ziyaretini yapsa, o haneye hırsız, ecinni ve şeytan, hastalık, sihir, efsun giremez ve ateş kâr kılmaz. Sıdk-ı hülûs ile taşıyan, her

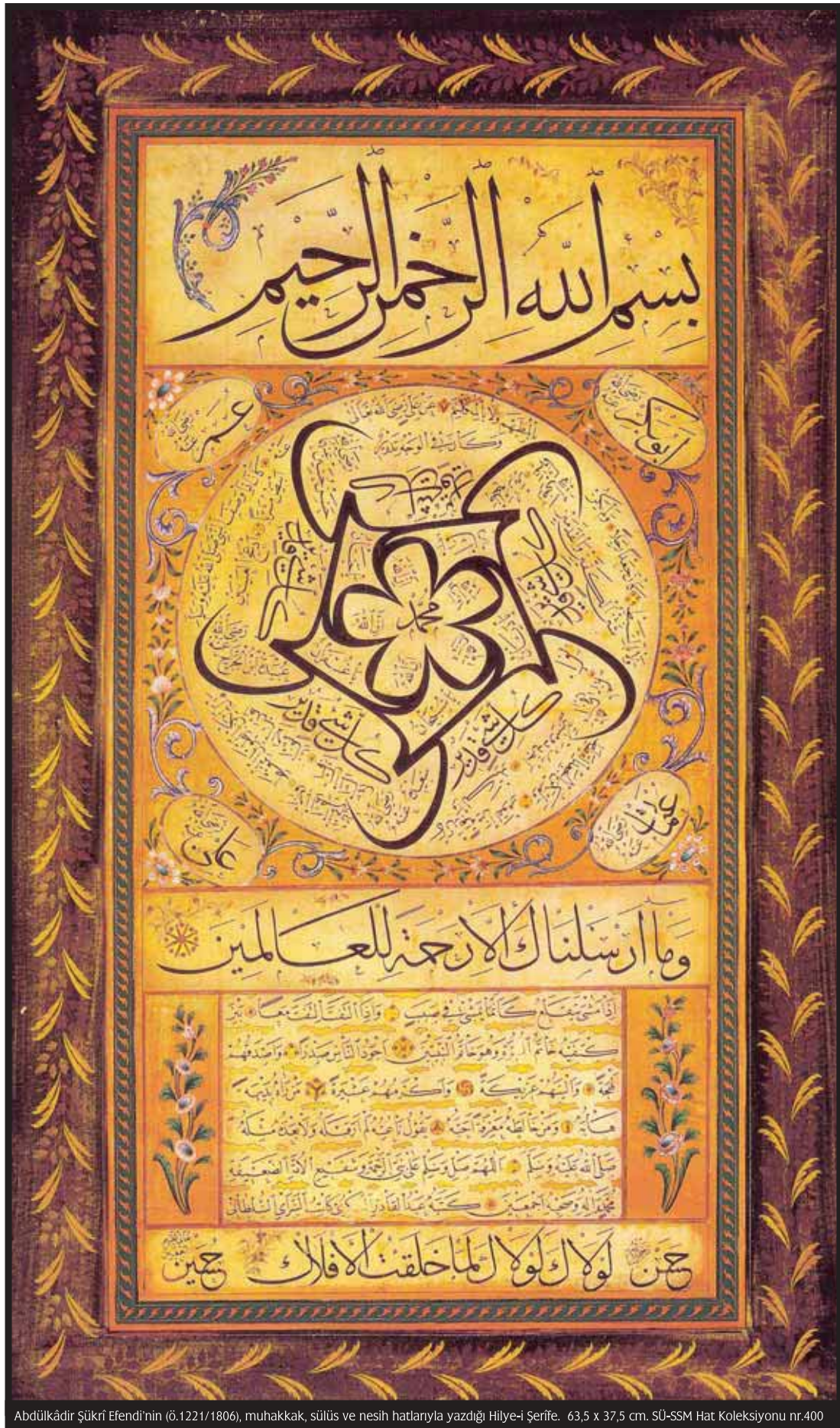
murada erer. Hak Tealâ'nın hıfz-ü emânında olur ve o evde Halil İbrahim bereketi bulunur; fakirlik girmez, gam ve gussa görmez, her türlü sıkıntılara karşı faydasını görür. Hasta nazar etse şifâ bulur. Fakir nazar etse, ganî olur. Bahtı kapalı olanlar nazar etseler, bahtı açılır ve talihi küşad olur. Ehl-i sefer nazar etse ve dahî götürse, yüzüne gözüne sürse, cümle belâ ve kazâlardan ve âfetlerden kurtulur ve yeni ay gördükte hilyeme nazar etse ve salavât-ı şerife okusa o ay içinde hiçbir belâ ve kâza görmez ve füc'eten ölmeden ve mekkârlar ve sehârlar ve cadılar şerrinden Allah muhafaza kılar..."

Hilyelerin esasını, çoğunu Hz. Ali, Hz. Ayşe ve Hz. Hasan'ın, kimilerini de Abdullâh bin Ömer, Enes bin Mâlik, Ebû Hüreyre, ibn-i Hâlid, Ebû Tufeyl gibi güvenilir hadis rivayetçilerinin ifadeleri ve aktardıkları hadisler oluşturur. Bu bilgiler bağımsız bir eser durumuna gelmeden önce, kişilerin belleğinde saklanır veya hadis ve siyer kitaplarında parçalar halinde bulunurdu.

Hız. Peygamber'in hilyesi hakkındaki rivayetler hadis kitaplarında "Şifâtü'n Nebî" ve "Fezâ'il" gibi başlıklar altında verilmiştir. Bu rivayetleri, hadis kaynakları yanında çeşitli eserlerden derleyip birarada değerlendiren ve "Şemâil" adıyla bir ilim haline getiren İmam Tirmizî (öl.278/892), Kadı Ebû'l Fazl İyas bin Mûsa el Yahsûbî (öl.543/1149) gibi müellifler, hilye konusunu şemâil kitaplarının Hz. Peygamber'in vücut yapısıyla ilgili özelliklerin anlatıldığı "Halku Resûlullah" adlı ilk bölümünde incelemişlerdir. "Hasâisü'n-Nebî" türü eserler içinde de, hilye hakkında bilgi bulunmaktadır. Hız. Muhammed'i görmüş ve sohbetinde bulunmuş kişiler, onun vasıflarını kendi ilim ve idrakleri ölçüsünde tesbit etmeye çalışmışlar; bu durum, hilye konusunda değişik rivayetlerin ortaya çıkmasına

Mustafa Hilmi Efendi'nin (XIX.yüzyıl), muhakkak, sülüs ve nesih hatlarıyla tahta üzerine yapıştırılmış kağıda yazdığı, Mekke-i Münevvere tasvirli Hilye-i Şerife. 88 x 33 cm.

Abdülkâdir Şükrî Efendi'nin (ö.1221/1806), muhakkak, sülûs ve nesih hatlarıyla yazdığı Hilye-i Şerife. 63,5 x 37,5 cm. SÜ-SSM Hat Koleksiyonu nr.400

Yesârizâde Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin (ö.1265/1849), nesta'lik hattıyla, 1223/1808'de zer-endûd olarak yazdığı Medîne-i Münevvere ve Mekke-i Mükerreme tasvirli Hilye-i Şerîfe. Tezhip: Hüsnü Efendi. 95 x 28 cm. TİEM, nr. 2718.

İbrâhim Sükûti'nin (ö.1253 /1837), muhakkak, sülûs ve nesih hatlarıyla, 1238 / 1822'de yazdığı Medîne-i Münevvere tasvirli Hilye-i Şerîfe. Tezhip: Hezergratlı Zâde Seyyid Ahmed Atâullah . 89 x 52 cm.

neden olmuştur. Söz konusu rivayetlerde Hz. Peygamber'i layıkıyla anlatabilmek için devrin Arapça'sında çok sık rastlanmayan kelimeler kullanılmıştır. Bu nedenle rivayetlerin anlaşılması için bunların şerh edilmesi yoluna gidilmiş ve bu ihtiyaç aynı zamanda tercümeyle de gerektirmiştir. İmam Tirmizî'nin şemâil ve hilye türü eserlere kaynak olan Arapça "Eş-şemâ'ilü'n-Nebeviyye ve'l-Hasâ'ilü'l-Mustafaviyye"sinin birçok şerhi bulunmaktadır. Diğer bir eser de Kadı Ebû'l- Fazl İyas bin Musa el Yahsûbî'nin "Kitâb-üş Şifâ bi Ta'rîf-i Hukûk-il Mustafa"dır. Bu kaynaklar, asırlar boyu yapılan şerhleri, hâşiyeleri ve tercümeleriyle İslâm edebiyatının en başta gelen iki klâsîğini oluştururlar. Hoca Sâddettin Efendi'nin 988/1580'de kaleme alınmış "Risâletü's-Şemâilîyye (Hilye-i Celiyye ve Şemâil-i Aliyye)" adlı eseri, sadece hilye hadislerinin tercümesini veren en eski mensûr hilye örneği kabul edilir. Diğer bazı Türkçe eserler de "Şemâil" adını taşımakla birlikte, yalnızca hilye hadislerinin tercüme ve şerhinden ibarettir. Bu özellik şemâil kelimesinin hilye anlamında da kullanıldığını gösterir.

Hilyelerde genel olarak Hz. Muhammed'in fiziksel özellikleri anlatılmaktadır. Bazı eserlerde ruhî yapısıyla ilgili özelliklere de yer verilmiştir. Bu tarzın en tanınmış örneği Nahîfî'nin "Hilyetü'l-Envâr" isimli eseridir. Zaman içinde diğer peygamberler, Hulefâ-yi Râşidîn ve Aşere-i Mübeşşere ile din ve tarikat büyükleri için de hilyeler yazılmıştır.

Hat Sanatında Hilyeler

Levha Hilyeler :

Hz. Muhammed'in hilyesi hakkında bilgi sahibi olmanın sağlayacağı faydalara dair teşvik edici rivayetler nedeniyle, Müslümanlar arasında önce bir saygı göstergesi olarak göğüs cebinde taşınmak üzere nesih hattıyla yazıldığı bilinen hilye metinlerinin, ilk defa 17.yüzyılın

en meşhur hattatı Hâfız Osman (1052/1642-1110/1698) tarafından levha şeklinde yazıldığı kabul edilmektedir. Levha olarak hilyeyi yazan ilk hattatın Büyük Derviş Ali (ö.1024/1673) olduğu söylene de bunu doğrulayan bir örneğe rastlanmamıştır.

Eski hattatlardan gelen bu konudaki rivayetler, bilinen kalıplaşmış hilye şeklinin benzeri hiçbir levha çalışmasına Hâfız Osman'dan önce rastlanmayışı, onun hem bu formu geliştirmeye yönelik denemeleri, hem de farklı hilye metinlerini araştırıp bulma ve bunları yazmaktaki gayretine dair bilgiler, bunun doğruluğunu göstermektedir.

Hâfız Osman, hilye için bu formu geliştirmeden önce katlanarak göğüs cebinde taşınabilecek boyda ve yalnız nesih hattıyla, Türkçe meâllî hilyeler yazmıştır. 22x14 cm ölçüsünde, üç asırdan fazla bir zaman önce, dikey dört sütun üzerine düzenlenmiş olan, Arapça bilmeyenlere de hitap etmek amacıyla hilyedeki asıl metin düz satır halinde, Türkçe tercümesi ise çok ince bir nesih hattıyla düz satır üçgene tamamlayacak biçimde yazılmıştır. Bu ilk örnekten sonra, Hâfız Osman'ın yüzyıllarca devam edecek olan hilye formuna geçerken, Hz. Ali rivayetinin sadece Arapça metnini yazmaya başladığı görülmektedir.

Hâfız Osman, hilyelerinde besmele, âyet ve Dört Halife'nin isimlerini sülûs, hilye metnini nesih, imzayı nesih veya icâze-rika hatlarıyla yazmış; bazen besmele için muhakkak hattını kullanmıştır.

Hattatlar hilye yazmaktan onur duymuşlar, hilye yazmayı şeref kabul etmişlerdir. Hâfız Osman'dan sonra güzel hilye yazan hattatlar arasında ilk akla gelenler, Yedikuleli Seyyid Abdullah (1081/1670-1144/1731), Mahmud Celâleddin (ö.1245/1829), Yesârizâde Kazasker Mustafa İzzet Efendi (öl.1265/1849), Kazasker Mustafa İzzet Efendi